

MAAOMAVALITSUS

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

20. NOVEMBRIL 1931. A.

Nr. 17/18

ÜHEKSAS AASTAKÄIK

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: H. Avikson.

Tellimise hind:

Aastas	Kr. 5.—
Pooles aastas	2.50
Üksik number	—25
1923 aastak.	—50
1924	3.—
1925—1930 a. ä	5.—

Toimetus ja talitus:

Tallinnas, Suur Roosikrantsi
uul. Nr. 12.
Telefon Nr. 452-72.
Jooksev arve: Eesti Panga Tal-
linna osakond Nr. 609.

Kuulutuste hind:

1 lhk. Kr. 20.—, ½ lhk. Kr. 10.—,
¼ lhk. Kr. 5.—, 1/8 lhk. Kr. 2.50
1/16 lhk. Kr. 1.25.
Dokumentide kaotamise kuulu-
tused 50 senti dokumendi pealt.

Ilmub 20 korda aastas, iga kuu 10. ja 25. päeval, mai, juuni, juuli ja augusti kuudel ainult 10. päeval.

SISU:

Mis võimaldas tulemusrikast tööd?	Lhk. 271
Töö ja võitluse tähe all — H. Lauri	" 273
Kuhu ja kuidas? — J. Piiskar	" 274
Omavalitsuste tähtsus riigis — J. Sarkanbards	" 275
Territoriaalne omavalitsus — Jozef Bek	" 276
Maaomavalitsuste Liidu 10. aasta juubeli puhul — A. Uesson	" 279
Rohkem selgust ja selgitust omavalitsuslis- tele küsimustele — Rud. Kuris	" 280
Meeldetuletuseks — Eugen Maddison	" 281
Tulejoonel — Joh Jans	" 283
Tsentralisatsiooni võidukäik ja selle põh- jusi — M. Raud	" 285
Mõnda Maaomavalitsuste Liidu tekkimisest H. Priimägi	" 288
Maaomavalitsuste tegevuse virgutuseks — Hans Nurk	" 289

Omavalitsuste kaitsel — A. K. Martinson	„	291
Aeg veereb, ajalugu ja töö jääb —		
A. Eichenbaum	„	292
Edasi, loovale tööle! — A. Einseln	„	293
Su südame tuksumist tunnen — H. Avikson	„	293
Eesti Maaomavalitsuste Liidu 10 aasta tegevuse ülevaade	„	296
Keda ei ole enam	„	317
Kaasjuubilarid	„	318
E. Maaomaval. Liidu ja omavalits. tegevus	„	319
Küsimused ja vastused	„	320
Kuulutused	„	270

Kuulutatakse maksvusetaks

1) Hobusepass väljaantud Avinurme vallavalitsusest 19. detsembril 1929 a. Nr. 885 Karl Arnold P u k k i nime peale.

2) Eduard B u u r m a n n i hobusepass, väljaantud Albu vallavalitsusest 3. jaanuaril 1921 a. Nr. 123 all.

3) Andres N u u t i hobusepass, väljaantud Tori vallavalitsusest 9. novembril 1922 a. Nr. 279 all Tõnis Riismanni nime peale.

4) Aleksander Pavli p. A n i hobusepass, väljaantud end. Permisküla vallavalitsusest 27. juunil 1920 a. Nr. 66 all.

5) Mäe vallavalitsusest 10. novembril 1925 a. väljaantud hobusepass Nr. 240 Krepa L u n d a nimele.

6) P r a s k o v a ja S i l i k i nimele kirjutatud hobusepass. Väljaandmise koht teadmata.

7) Aleks. K o h v e r i hobusepass, väljaantud Püssi vallavalitsusest 11. jaanuaril 1921 a. Nr. 825 all.

Teie kinnitate

oma liikumata ja liikuvat varandust
tuleõnnetuse vastu

kõige soodsamatel tingimustel

Eesti Omavalitsuste Kinnitus A./S.

„OMA“

mis on omavalitsuste ühine kinnitusettevõtte ning mille tegevusest saadud tulud omavalitsuste kaudu rahvale tagasi lähevad.

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid üle Kr. 368.000.—

Seltsi juhatus: Tartus, Riia tän. 41, oma majas, kõnetr. üldine 3-44 juhatus 5-62.

Peaagentuur: Tallinn, Harju tn. 48, kõnetr. 18-58.

Agendid kõigil pool.

Mis võimaldas tulemusrikast tööd?

Kui lugejad tänases Eesti Maaomavalitsuste Liidu 10 a. juubeli erinumbris leiavad rea kirjutusi, mis kas otsekohe ehk kaudselt hin-

Riigivanem K. Päts.

davad juubilari tööd ja selle tulemusi, siis on see täiesti loomulik nähtus. Ei ole ju soodsamaid juhuseid ühe ehk teise organisatsiooni tööd ja teeneid hinnata, kui ta tähtpäevadel

Olgu ükskõik missuguse juubilariga meil tegu ja olgu ta teened ei tea kui suured, kuid nende hindamisel ei tohi kunagi ära unustada neid olukordi, mis võimaldavad tulemusrikast tööd. Samuti ka tänase juubeli puhul.

Kui Liidu 10. aastase tegevuse ülepaates on näiteks ülesloetud Liidu teenetena maa- ja valla-avalitsuste rahalise seisukorra väga tuntav parandamine, seadusandluse ja keskvalitsuste korralduste mõjutamine omavalitsuste ja maa-rahva huvides, omavalitsustege- laste teadmiste arendamine ning omavalitsuste töö korraldamine lihtsustamise ja teadmise- ga, et nõudmised ja ettepanekud on põhjendatud, et neile vastutulek on riiklistest huvidest tingitud.

Seda keskvalitsuse ja seadusandlusekogu poolt loodud olukorda, mis Liidu tööle tagajärjekaid tulemusi võimaldas, peab toimetuseks Liidu juubelinumbris esikohal äramärkida.

J. Hünerson
Kohtu- ja siseminister.

ühtlustamise si- higa, siis on see kõik võimalikuks saanud ainult selle tagajärjel, et on olnud kõr- vu, kes kuulda on tahtnud, et Vabariigi Valit- suse ja minis- teeriumide ees- otsas, samuti ka Riigikogus on olnud mehi, kes maaomavalitsus- te huvide eest võitleja Liidu nõudmisi, soovi- avaldusi ja ette- panekuid on kuulda võtnud, neid täitnud ning tema tööd toeta- nud, muidugi

Töö ja võitluse tähe all.

H. LAURI

Eesti Maaomavalitsuste Liidu esimees.

Eesti maaomavalitsuste keskkorraldus — Eesti Maaomavalitsuste Liit — on 10 a. vana. 10 aastat on lühike aeg selleks, et mõõta töötulemusi kestva kaaluga, aga, et see aeg langeb kokku meie riigi sünni- ja esimeste eluaastatega, sellepärast on ka tagajärjed töös väärtuslikud.

Eesti maaomavalitsuste, s. o. maa- ja vallaomavalitsuste te-
gelaste perel on õigus ja kohus tagasi vaadata tehtud ühisele tööle, seda kokkuvõtlikult selgitada maaomavalitsuste elust eemalolijatele ja maaomavalitsuste vastastele ja ammutada tehtud tööst jõudu eesiseisvatele võitlustele. Eesti Vabariigi põhiseaduse järele teostatakse riigivõimu koh-tadel omavalitsuste kaudu.

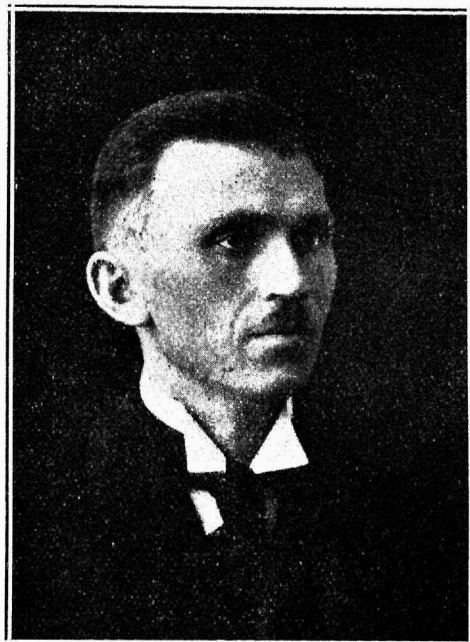
Omavalitsustel on omal algarusel ühtlasi täita tähtsaid ülesandeid, rahva heakäekäigu eest hoolitsemises. Omavalitsus on üks osa riigi sisemisest valitsusest, mis-sugune oma ülesannete täitmises ju sellega seotud kulude katmises riigivõimu poolt teatud iseseisvusega varustatud. Omavalitsus ei ole sellega mitte riik riigis, nii kui seda mõnelt poolt seletada püütakse, vaid omavalitsus on üks osa riigivalitsusest ja tema iseseisvus on vastavate seadustega enam ehk vähem piiratud. Igas riigis on omavalitsuste võimupiirid omaviisi olude ja tarviduste järele kindlaks määratud. Kahjuks ei ole aga meil omavalitsus jõud-

nud seda seisukohta kättevõidelda, mis temal riigi ja rahva elus peaks olema.

Eesti iseseisvuse algpäeval ja vabaduse-sõja ajal olid maaomavalitsused ainukesed riigi keskvalitsuse esitajad ja teostajad kohtadel. Ilma nendeta ei võiks me vast rääki-dagi iseseisvast Eestist.

Kui suur töö oli tehtud, sõda võidetud ja riik loodud, siis

jatkasid vallaomavalitsused ja maaomavalitsused maa heakäekäigu eest hoolitsemisel oma rahulikku ülesehitavat tööd, niipalju kui keskvalitsus, seadusandlik kogu ja rahaline sisetulek seda võimaldasid. Ent niipea, kui raskused möödas, hakkasid Tallinnas ununema omavalitsuste poolt tehtud suurtööd. Nüüd tahetakse unustada, elujõuetuks teha ja hävitada need asutused, mis olid ja on praegu riigi alusmüüriks. Maa, see riiklise elu pea jõuallikas, tahetakse jätta taha-

H. Lauri

Eesti Maaomavalitsuste Liidu esimees.

plaanile. Linnadele ja alevitele antakse õigused Neile usaldatakse omavalitsus, kuid maale mitte. Kui riigi- ja rahvamajandus on raskustesse sattunud, siis leitakse, et selles on süüdi valla- ja maaomavalitsused! Need olla kulukad ja tarbetud asutused.

Kui valla- ja maaomavalitsused ise oma kulusid aast-aastalt kokku tõmbavad, peost suhu elavad, tihtilugu oma esituse kogude kaudu maahädade ja riigiametnikkude bürokratismi peale tähelepanu juhivad, mis muidugi ei meeldi maaomavalitsuste tsent-

ralisatsiooni poolehoidjatele. Tahetakse viimaseid kaotama hakata, ülesandeid riigi keskvalitsuse kätte võttes olla odavam ja otstarbekohasem. Kuid sellised jutud on vaid sõnad. Koondamised ja kokkuhoidmised ja omavalitsuste reorganiseerimine on paratamatud, kuid nende teostamine nõuab rohkem tervet mõistust, kui laiutamine. Ei soovitaks kokkuhoiu ja koondamise „täku“ seljas ratsutada neil, kes seda kunsti ei tunne. Nii mõnigi ratsanik on sõitnud puuhobuse seljas, valjastest kiskunud, kisa teinud, liikumist takistanud, aga riigile ja rahvale ei ole sellest tulu olnud, vaid koguni rohkem kulu. Ainult kokkuhoiu tähe all minnakse nüüd omavalitsuste ümberkorraldamiste ja ärakaotamiste juurde, Kas ei sõideta praeguste kavatsuste kohaselt puuhobuste selias? Ainult kõneldakse kokkuhoiust, aga ma ei ole näinud veel ühtki läbikaalutud ja põhjalikku majanduslist kalkulatsiooni.

Maaomavalitsuste kohapealsete organite ümberkorraldamisele asutagu selge mõistusega, suure asjatundmisega ja täpsete andmetega. Vana kaevu on kerge kinni ajada, aga raske paljaste lööklausetega uut ehitada. Rahva isetegevus ja osavõtt valitsemisest on meie vana kaev. Ta on varustanud jõuga meie rahvast kõige raskematel surve- ja katsumise aegadel ja kasvatanud tõsised töömehi. Ka nüüdki on tema tähtsus suurem, kui mõned teoreetikud seda arvavad.

Vähem pealiskauseid kaalumata sõnu. labasusi ja demagoogilisi lööklauseid, aga rohkem kaalutud põhjalikku teotsemist!

Olgu tervitatud kõik maaomavalitsuse mõtte pooldajad ja kogu maaomavalitsuste tegelastepere Eesti Maaomavalitsuste Liidu 10 aastapäeval, Jätkugu jõudu ja visadust töötamiseks veel suurema innuga ja püsivusega meie kalli Eesti Vabariigi ja rahva õnneks ja õnnistuseks!

Kuhu ja kuidas?

J. Piiskar.

Hariduse- ja sotsiaalminister.

J. Piiskar

Hariduse- ja sotsiaalminister.

Kas Maaomavalitsuste Liit oma tegevuse esimese aastakümne kestes on suutnud täita tema peale pandud ootusi-loomusi ja kas ta töötulemusi on pisut või palju, seda ütlevad Liidu juubeli puhul muidugi need, kes oma tegevusalal Liiduga otseselt on kokku puutunud, s. o. meie maaomavalitsuste tegelased. Selge on aga see, et Liit, kui maaomavalitsuste kollektiivne saavutis, on võinud olla vaid sarnane, nagu see jõukohane ja näo järele meie maaomavalitsustele ja nende juhtivate tegelaste enamikule. Hinnates Liitu ja selle tegevust, hinnatakse seega kaudselt ka neid omavalitsusi endid.

Maaomavalitsused, kui noorim lüli meie omavalitsuse süsteemis, tekkisid praegusel kujul meil ju alles iseseisvuse ajal ja on seetõttu tänini püsinud teatavas ikujunemise järgus. Nad pole seni veel suutnud areneda orgaaniliseks lahutamatuks üksuseks meie valitsemise aparatis, mispärast nad ongi praegu sattunud raskesse olukor-

da, kus teatav hulk kodanikke kahtleb nende tarvilikkuses ja on võetud ette samme nende kaotamiseks.

Meie väikses riigis võidakse ju tulla toime ka ilma teise astme omavalitsuseta, sest see on ju peajasjalikult süsteemi küsimus; kas see aga asjaajamise lihtsamaks, kodanikkudele käepärasemaks ja — peasi — odavamaks teeb, või võib teistsuguse korralduse juures samade ülesannete täitmine minna isegi kulukamaks ja kodanikkudele tülikamaks, see küsimus vajab igatahes palju põhjalikumat ja üksikasjalikumat selgitust, kui seda seni maavalitsuste vastaste poolt tehtud.

Demokraatlikul alusel valitud maavalitsused, kes seisavad valijate otsese kontrolli all, peaksid võrreldes keskvalitsuse bürokraatliku kohapealse esindusega ole-

ma siiski väärtus, mida ei tohiks kerge käega enne kõrvale heita, kui on leitud nende asemele midagi paremat ja tööpoolest odavamamat.

Maaomavalitsuste Liit astub seega oma tegevuse teise aastakümnesse tähtsal ja vastutusrikkal silmapilgul. Ta tähtsamaks ülesandeks peaks olema — objektiivselt selgitada meie maaomavalitsuste küsimust ja seega kaasa aidata selle suureulatusliku probleemi õigeks lahendamiseks. Kui ei jääda kangekaelselt rippuma praeguste vormide külge, vaid suudetakse näidata meie maaomavalitsuste loomulikku arenemissuunda ja selgitada nende otstarbekohasemat korraldust, siis tehakse ära suur ja tähtis töö meie omavalitsuste probleemi lahendamise alal.

See mu soov juubilarile.

Omavalitsuste tähtsus riigis.

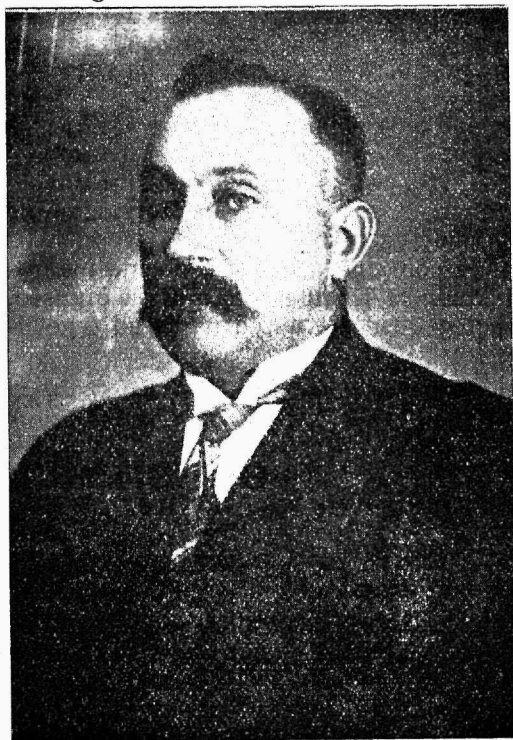
J. Sarkanbards.

Läti Maakondade Omavalitsuste Liidu esimees.

Igas organiseeritud riigis valitsuse võimu kõrval tegutsevad ka omavalitsused. Keskvõimu kohalikud organid on enam ehk vähem ärarippuvad keskvalitsusest, kuid omavalitsused on enam-vähem iseseisvad kohalikud organid, mille isikliku koosseisu määravad teatud ringkonna elanikud.

Demokraatlise riigi võimu esindaja on valitsus presidendiga ehk selleta. Parlamenti ja sellest ärarippuvat valitsust valivad kogu riigi elanikud, kuid igal provintsil ja maakonnal on omad huvid, sellepärast võivad parlament ja vabariigi valitsus esindada ainult üleriiklikke huvisid. Aga omavalitsused, sellevastu, seisavad palju lähemal üksikuile maakohtele ja tunnevad nende huvisid ja tarvitusi, mida siis ka püüavad kaitsta ja ellu viia. Endastmõistetav, et riigis ei või valitseda olukord, kus üks maakond püüaks võistelda teisega, ehk seda koguni maha suruda, kujutades, et tema nõuded on tähtsamad kui teistel ja need peavad täidetud saama. Üksikute maakondade huvid peavad olema kooskõlas, ka üleriiklises mõdul.

Riik kui ka omavalitsused hoolitsevad kodanikkude majanduslise tervenemise, isiku ja varanduse puutumatus, kultuur-

J. Sarkanbards

Läti Maakondade Omavalitsuste Liidu esimees,

nõuete ja mugavuse eest. Kuid tegevuse jaotamine valitsuseasutuste ja omavalitsuste vahel on pea igas riigis omasugune: ühes riigis on valitsusasutustel suurem tööpõld kui omavalitsustel, teises jälle ümberpöörduvalt. Kuid igas riigis tegutsevad omavalitsused ainult valitsuse ülevaate all.

Nüüd tekib küsimus, mis on otstarbekohasem, kas laiem ehk kitsam valitsuseasutuste tegevuse piirkond, ja missugustes tegevusepiirkondades oleks soovitatav valitsusasutuste ning missugustes omavalitsuste suurem osavõtmine. Selle küsimuse uurimine ja põhjendamine käib üle jõu üksikutele maakonnavalitsustel, see on suurema ühingu, nimelt Omavalitsuste Liidu, ülesanne. Tegevusepiiri riigi ja omavalitsuste asutuste vahel määrab riigi seadus, kuid seaduse väljaandmisel võib omavalitsuste seisukohta väljendada ainult Omavalitsuste Liit, mille näpunäiteid seaduse väljaandjad ka heal meelel kuulda võtavad. Siia kuulub ka Eestis algatud, kuid Lätis juba 1927 aastal täideviidud maakondade nõukogude kaotamise küsimus. „Ühinemises on jõud“ — see tõde on maksev ka omavalitsuste suhtes. Kui üksik omavalitsus esitab riigivalitsusele mõne nõudmise, siis on vähe lootust, et see täidetakse, aga kui nendega esineb Maavalitsuste Liit, siis on selle tagasilükkamine vaevalt usutav.

Peale ülalnimetatud tegevuse, resp. ühendust riigivõimuga, on Liidul palju sisemist tööd omavalitsuste otstarbekohastamise ja õigetes roobastes juhtimisega. Ja see sisemise tegevuse korraldamine ongi Liidu igapäevane töö.

Liidu põhikiri ja instruksioonid määravad kindlaks Liidu eesmärgid ja õigused, kuna tegevuse ülevaated näitavad tegevu-

se korraldust ja saavutusi. Minu käsituses on Eesti Maaomavalitsuste Liidu parandatud põhikiri ja 1929 aasta tegevuse aruanne. Neist on näha, et Läti Maakondade Omavalitsuste Liidu eesmärgid, õigused ja tegevuse korraldus sarnlevad Eesti Maaomavalitsuste Liidu omadele. Väline lahkumine on ainult see, et meie Liidu peavalitsuses vallad otsekohelelt osa ei võta, see sünnib ainult maakondade kaudu. Mis puutub sisemisse ellu, peab tunnustama, et Eesti Liidul on suuremad teened, ta on asutanud ka oma häälekandja laiema kaastööliste ringkonnaga. Lätis pole veel niisugust suurt huvi omavalitsuste vastu olnud. Sellepärast on ka meie Liit palju hiljem asutatud, nimelt 1928 aastal. Meil pole oma häälekandjat, on väljaantud ainult kaks aastaraamatut kalendriga. Nii siis peame võtma eeskujuna oma põhjapoolsemalt naabrilt, peame neilt õppima, kuidas tõsiselt asuda omavalitsuste organiseerimise tööle.

Meie tõsine soov ongi omavalitsuste korraldamise töös võtta eeskujuna eestlastelt, nende saavutustest hankida julgust ja püüda neile järele jõuda. Loodame, et naabrid ei keeldu meie vastutulemast ja informatsiooni andmast. Idealne oleks, kui meie saaks ühiselt nõu pidada aktuaalsetes küsimustes, nagu seda juba linnade omavalitsused teevad.

Meil on rõõm ja au Eesti Maaomavalitsuste Liidule ja selle lugupeetud häälekandja toimetusele avaldada tänu ja tunnustust kümne aastase töö puhul, lootes tulevasele kaastööle kallil naabrirahva maavalitsuste tegelastega ja soovides neile tahet ja jõudu algatatud tööle oma kodumaa ja rahva heaks käekäiguks.

Territoriaalne omavalitsus.

Jozef Bek.

Poola Vabariigi Maakondade Liidu esimees.

Territoriaalse omavalitsuse ülesannete kindlaksmääramisel põrkame tihtipeale raskustega kokku. Tekkivad küsimused, mis nimelt riigi kompetentsi kuulub, mis jätta ühiskonna omaabile vaba-ühingute näol, mida peab majandus-omavalitsus (näit. põllumajanduskojad) oma tegevuse piiresse võtma — ja lõpuks, mida valla,

maakonna omavalitsustele ehk muudele kommunaal-ühingutele jätta?

Nende piiride määramisel võiks, nagu ma arvan, „omavalitsuse“ mõiste analüüsimine nii mõndagi kaasa aidata. See analüüs on seda parem, mida lähem ta tõelikele elule seisab. Ja mitte ainult nüüdse aja elule, vaid minevikule. Meil on hulki

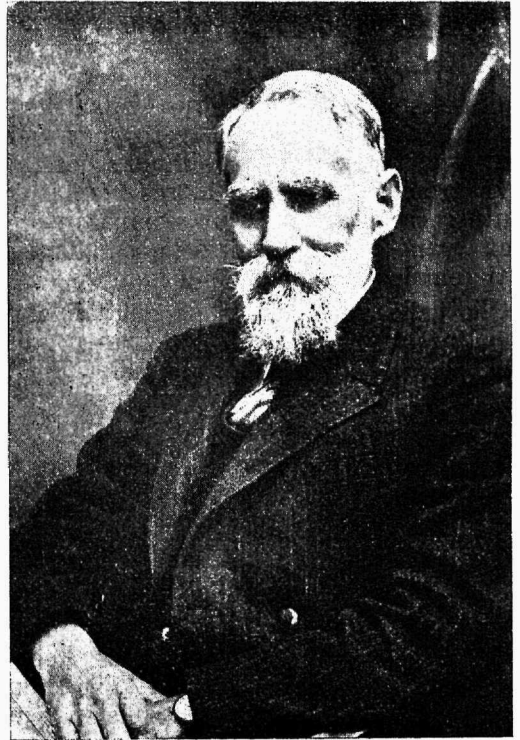
ajaloolist materjali maa-, linna- ja alevi-omavalitsuste tegevusest. Me teame, kuidas neid asutati rahvaste asustamise ajal, s. o. mõnisada aastat tagasi. Riik tol korral ei tunginud kuigi sügavalt rahva ellu. Tema tegevus piirdus peamiselt riigi piiride kaitsmisega vaenlase vastu, sisemiste rahutuste sumbutamise ja kohtupidamisega. Viimast, ja nimelt, kohtupidamist, ühendasid riigi võimud juba ammu ühiskonnaga: maal olid vallavanema ja rahva poolt valitud kodanikelt koosnev kohus, linnades oli juba linnadele kuuluv „jus gladii“. Nii siis pidid tol ajal maa- ja linnakogukonnad ise enese eest hoolt kandma. Ja sest ajast, isegi lähema ajani, kus riik ikka enam kodanikkude elusse hakkas tungima, jäid meile dokumendid, mille najal meie omavalitsuse mõistet selgitada võime.

Üksik maa-vald Poolas, mida tihti peale „gromada“ks nimetati, moodustas veel XVIII sajandil iseseisvat tervikut, olles muudest sarnastest rahva asundustest eraldatud. Selle eraldumise põhjuseks oli ühelt poolt see asjaolu, et gromada'd üksikutest suurtest sugukondadest koosnesid, — teiselt poolt, juba hiljemalt, tungis ühiskonna sulutud raamisse teatud valla omaniku, härra tahe. Ta andis oma maa-elanikele, oma alamaile, suurt vabadust ühiskonna asjade korraldamisel, kuna see temale kasulik oli. Niipea kui tema suutis näidata, et tema omavalitsemise alal korraldatud vallas rahu, leplikkus ja kord valitseb, et riigi kohustused maksude ja anetuste näol täidetud — siis riigivõimul polnud tarvis gromada ellu ja asjadesse tungida, jättes omanikule vabat kätt alamate suhtes.

Sel teel tekkinud maa-kollektiivid olid liiduks, mis igapäevase ühise maa osa kindlustas, ta oli ühtlasi ühise kultuuri levitaja ja vastastiku abi korraldaja. Hiljemalt, kus kõiki põlde enam ühiselt ei haritud, hariti ainult osa maad üldisel jõul, olgu see vaeste ehk gromada tagavara-ladude jaoks. Võitluses ürgmetsadega oleks enamik elanikest hävinenud, kui maa-kollektiive poleks olnud ja poleks koos töötatud, kuid ühisel jõul võideti ürgmetsi ja soid, lõhuti kände, ehitati kaitsevalle, parvi ja teid.

Eraldatud olles püüdsid maaelanikud end ise kõigega varustada. Nad kandsid selle eest hoolt, et maal oleks tarvismine-

vaid käsitöölisi, nagu sepp, ratassepp, puusepp, kingsepp. Maahärra andis harilikult neile, kes end käsitöö alal täiendada tahtsid, luba linna sõitmiseks. Põllumajandus toitis gromada't, toitis koduloomi, kes omakord villa ja nahka riiete ja jalanõude jaoks andsid; põllumajandus andis lina, kanepit; nii et palju enam tarvis polnud laia maailmast juurde muretseda, olid ju tolaaegsete elanikkude nõuded õige väiksed.

J. Bek

Poola Vabariigi Maakondade Liidu esimees.

Üksikute kodanikkude kohustuste täitmisel maahärra ehk riigi vastu esines gromada tervikuna. Selle järeltuleks oli, et gromada alaliseks mureks oli selle järel valvata, et vallas laisklejaid ei oleks, et kõik ühel ajal tööle ilmüksid ja virgalt töötaksid, kuna härrale maksmata jäetud osad kogu gromada peale pandi.

Vallavanem ühes valituteaga määrasid ühise külvi-, lõikus- ja looma karjamaale laskmise aja.

Astudes väljaspool vastutajana kõikide eest välja, kandis gromada selle eest hoolt, et ka seespool elu toetuks ühinemise ja vastastiku töö ideele; iga kollektiivi liige

oli kohustatud teisele aitama tulekahju korral, uute hoonete ehitamisel jne.; andi vastastikku lina ümbertöötamisel. Senini püsib veel üks komme, n. n. talgud, kus terve küla noorsugu ühte tallu kokku tuleb ja kuupaistelisel ööl peremehele vilja põllult korjab ja seda ainult kostitamise ja oma lõbu pärast.

Gromada pidas korras teid ja silde. Ühisel jõul asutati aitasid, kuhu vilja viidi nälja korras enne uut lõikust ehk seemnete puudutuleku korras. Siin ja seal ehitati gromada maju ja valla-arestilokambreid.

Kanti hoolt vanade, töövõimetute eest. Sante ei sallitud. Igal juhusel kaaluti küsimust, kas põllumajanduses töövõimetus osutuv ei kõlbaks mõneks muuks otstarbeks gromada piires. Kui see võimatuks osutas, paigutati teda ühiskonna invaliidina „vanademaija“ ehk selle puudumisel anti temale järgimööda ulualust.

Olid välispidist puhtust ja moraali käsitavad eeskirjad olemas. Vallavanem korraldas aeg-ajalt majapidamiste ülevaatusi, et otsusele jõuda, kas kõik ehitused heas korras ja kas peetakse küllalt puhtust. Hoolikalt valvati mõtude ja kaalude täpsuse järel. Sarnaste üleastumiste eest määrati karistust ja mitte just väikest, näiteks 60 kümnerahalist (grzywny) härrale ja kinniseotult nõõriga 20 hoopit. Valvati kombete järel; tüdruk, kes teatud eani mehele ei läinud, pidi mõisale 6 küünart riiet kuduma, peale selle sai ta 10 hoopit. Gromada valvas selle järel, et kõik kodanikud kirikut külastaksid ja üksikuid juhuseil määras isegi kiriku kindlaks, kuhu elanikud minema pidid. Peremees, kes enese juures „usalduse alal üksteisega elavaid“ pidas, kaotas oma maatükse ja ajati oma majapidamisest välja. Vallavanem ja künnik valvasid selle järel, et vallas hasartmänge ei mängita.

Tehti palju ja igasuguseid korraldusi tulekahjude ärahoidmiseks. Nii, näiteks, pidid vannutatud valla ametnikud iga kuu maju revideerima, et kindlaks teha, kas tulega ettevaatlikult ümber käiakse, kas pagaritöökojad, ahjud ja korstnad tahmast puhtaks tehtud. Korralduste mitmetäitmisel anti tähtaeg, mille jooksul viga parandada tuli: süü kordumisel karistati järjesti suurema rahatrahviga kuni süüdlase valla piiridest väljasaatmiseni.

Selle organisatsiooni krooniks oli kohus. Kohtuteel lahendati omaduse, haavamise

ja igasuguse vägivalla küsimusi. Harutusele tulevate asjade arv oli väga suur.

Kaebtuste põhjuseks polnud ükski kodanikkude vahelised tülid, vaid ka tüliküsimused mõisaga. Valla-kohtute otsused olid väga mitmekesised oma vormi ja karmuse poolest: mõisteti välja rahatrahvid ja trahvid natuuras ehk töö näol; süüdimõistetu pidi oma süüteo teatud hulga kanga, vaha ja m. andmisega heaks tegema. Samuti tunti ihunuhtlust ja arreteerimist. Esimene väljendis peksmises, millel ka mitmed astmed: jagas hoope kas eriteadlane sel alal vallavanema juuresolekul ehk kogu gromada juuresolekul; ehk lõpuks, mis eriti raskeil juhuseil ette tuli — igauks gromada liigeist jagas süüdlasele omalpoolt hoope. Vahest mõisteti välja kohtu heaks teatud hulk viina (mis tihtipeale ette tuli), risti kujul lamamist kirikus jne. Üksikuid juhuseil mõisteti süüdlasele käe äraraiumist ehk tema surmamist, kuid et need otsused täide oleks viidud, selle kohta puuduvad teated.

Karistades kurjategijaid ja roimareid, astus gromada omalpoolt — muil juhuseil — vastutajana üles, vabastades oma vastutusel vangimajast teiste kohtute poolt kinnimõistetuid ehk surmale mõistetuid; gromada andis maahärra ees vastutust süüdlase edaspidise hea ülespidamise eest.

Nii osutus lühidalt poola valla territoriaalne omavalitsus. Juba sellest on näha, et ta laialdane oli, haaras elanikkude materjaalseid ja vaimulisi nõudeid. Missugused olid need nõuded? Kõik see, mis tekitab inimeste kooselust ühes kollektiivis. Ja praegu on need needsamad. Igal pool, kus ühiselt elab inimeste kogu, seal juhtub ikka midagi halba: õhu-, vee- ja maa-ala rike, tule hädaoht, üksikute isikute-kujategijate paha mõju jne. Sellest järgneb, et **ühiselt võidelda tuleb gromada (valla) olemasolust tekkivate pahede vastu**. Siin peab ta end ise kaitsma, ei või oodata, et keegi teine, näiteks, riigi valitsus, teda aitaks. Ta peab ise end selles aitama, et haiguste, tule, uputuste j. m. eest end kaitsta. Ja see on omavalitsuse orgaaniline loomulik allikas.

Kuid sellega ei ole veel lõpp. Aeglaselt kasvab **ülesannete teine rühm**. Tekkib mõtte, et mitte ainult valla olemasolu pahedega võidelda, vaid teda positiivseteks ülesanneteks kasutada. „Nii palju elab meid

siin lähedal koos. Üksik ei suuda kuigi palju; kokku võime oma elujärje tunduvalt tõsta.“ Sarnasel teel tekkivad omavalitsuse teed, sillad, kaanaliid, tänavate ja platside valgustus, haigemajade, basseiniid, kooliide, kirikute ehitused. Kultuuri arenemisel — teatrid, raamatukogud, muuseumid jne. Nagu vanasõna ütleb: „gromada — see on suur inimene.“

* *
*

Ma usun, et need ajaloolised visked, need lihtsad kaalutlused ka tänapäev arvesse peaksid tulema seal, kus omavalitsuste, riigi ja muude ühiskonna abiandmise asutuste kompetentse täpselt piirata tahetakse.

Maaomavalitsuste Liidu 10. aasta juubeli puhul.

A. Uesson.

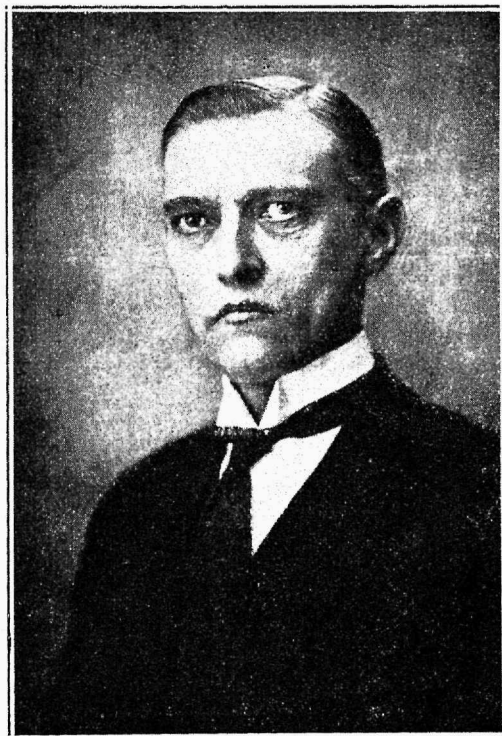
Eesti Linnadeliidu esimees ja Tallinna linnapea.

Eesti riiklikus elus — Eesti iseseisvuse aja kestel on korda saadetud suur korraldus- ja riigi loomise töö. On saavutatud tagajärgi, mis harilikult riikide ajaloos saavutatakse sadade aastate jooksul. Omavalitsused, kui organiseeritud jõud, etendasid selles töös eniti tähtsat osa, kandes oma õlagdel suuri koormaid — nad olid ühiskonna organiseeritud põhialusteks, millele ehitati iseseisev vabariik.

Selles mitmekesisel ja vastutusrikas omavalitsustöös mängisid väga tähtsat osa omavalitsuste liidud. Eriti suur ja vastutusrikas ülesanne oli täita Maaomavalitsuste Liidul. Oma kümnendal aastapäeval võib Maaomavalitsuste Liit rahuldustundega tagasi vaadata tehtud tööle. Selle aja jooksul on meie noored maaomavalitsused nende Liidu abil kujunenud kindlateks omavalitsusüksusteks. Omavalitsuse mõttest ja ülesannetest arusaamine on Liidu tegevuse kaudu tunginud laiematesse ringkondadesse, nii et raske on ette kujutada, kuidas võiks maakondade kogukondlikke ülesandeid teostada ilma maaomavalitsusteta.

Praegu on akkuutselt päevakorral maaomavalitsuste ümberkorraldamise, koguni maaomavalitsuste kaotamise küsimus, et suuremat kokkuhoidu saavutada. Kerge on otsustada ära kaotada maaomavalitsused, kuid ei ole kerge midagi uut paremat asemele luua; ei ole kerge likvideerida seda tööd, mis Maaomavalitsuste Liit on teinud kümne aasta jooksul. Vaevalt saab maakondade valitsemist teisiti paremini korraldada, kui omavalitsuste kaudu. Kuidas ka tulevikus välja ei kujuneks maakondade valitsemine, siiski jääb püsima

Maaomavalitsuste Liit, kui üksikute maaomavalitsuste tegevuse koordineerija ja juhtija. Seda nõuab tegelik elu ja maakondade huvid.

A. Uesson

Eesti Linnadeliidu esimees ja Tallinna linnapea.

Linnadeliidul on mitmel korral tulnud Maaomavalitsuste Liiduga ühiselt välja astuda omavalitsuste üldhuvid kaitseks, kui oli puudutatud kõikidele omavalitsusüksustele tähtsaid küsimusi.

Nii valla-, linna-, alevi- kui maaomavalitsusetegelased on leidnud ühistel omavalitsusetegelaste kongressidel ühise keele, vaatamata erakonda kuuluvusele, tingitud vastastikusest arusaamisest ja töö hindamisest ning üldhuvide eelistamisest, mida Maaomavalitsuste Liit on alati õhutanud.

Maaomavalitsuste Liit oma 10 aasta tegevuse kestel on saanud omavalitsuste sihte taotlejate organisatsioonide võrgus integraalseks lüliks, tema olemasolu, teot-

semist ja mõju on tunnud ja kõrgesti hinnanud kõik, kes on omavalitsuste tööga lähemalt kokku puutunud. Seepärast on õigustatud veendumus, et ka edaspidi, maaomavalitsuste huvide eest võitlemisel, saab Liit kindlasti käima endist rada ja omavalitsuste üldhuvide kaitsmisel Maaomavalitsuste ja Linnadeliidu tegevus ja koostöö tugevneb ning süveneb veelgi meie riigi kultuurilise ja majandusliku heakäekäigu tõstmiseks.

Rohkem selgust ja selgitust omavalitsuslistele küsimustele.

Rud. Kuris.

Riigikogu rühmadevahelise omavalitsuse grupi esimees.

R. Kuris

Riigikogu rühmadevahelise omavalitsuse grupi esimees.

Meie omavalitsused on väljakujundamise astmel. Puuduvad ka eriseadused omavalitsusliste küsimuste mitmekülgselt lahendamiseks. Vabariigi põhiseaduse VII peatükist leiame ainult kolm paragrahvi

(§§ 75, 76 ja 77), mis siiski võrdlemisi avaraid õigusi omavalitsustele kindlustada tahavad. Kahjuks enam kui tosin aastaid meie seadusandluses on näidanud järjekindlalt suurenevat püüdu omavalitsusliste õiguste kitsendamiseks ja nende kohustuste suurendamiseks. Sissetulekute vähenemisega ei ole omavalitsuste ülesandeid ja kohustusi vastavalt ümber korraldatud, vaid selle vastu on tihti peale siis, kui mõne ülesande täitmine keskvalitsusele rahaliselt üle jõu tahab olla, viimane (algkooliõpetajate palgad, keskkooli õpemaksu küsimus j. t.) tehtud kohustuslikeks vastavatele omavalitsustele ilma sellekohaste tuluallikate näitamata. Samuti puudub ka maksu seadus omavalitsustele maal. Sarnast olukorda ei või lubatavaks pidada ükski rahvamajandus. Kuid ometigi omavalitsuste alal oleme pidanud nii mõnigi kord olema mitmesuguste ebamääraliste asjaolude tunnistajateks. Parimaks tõenduseks sellel alal on lugematu hulk märgukirje keskvalitsusele, mis silma puutub lehitsedes ligemale kümne aasta kestel ilmunud aegkirja „Maaomavalitsus“.

Millega kõike neid asjaolusid võime seletada? Mida siin olukorra tervendamiseks ettevõtta?

Kahtlemata võime üksmeelselt kinnitada, et enam kui 50% on ebamäärasusi tekkinud lihtsalt selguse puudusel omavalitsuste ja keskvalitsuse vahekordades. Halvendavat osa on ka etendanud selguse puudus selles küsimuses meie võimukandjate juures.

Märkimata ei saa jätta ka seda, et meie omavalitsuse tegelaste pere ei ole suutnud igal juhul ka ise olla valvel selleks, et õigel ajal, kus vaja selgitada, olukordi ja selgust tuua.

Kokku puutudes avaliku elu mõjuvate tegelastega nii mõnigi kord võib kuulda neilt arvamisi isegi meie vallavalitsuste kohta, mis otse imestust äratavad.

Eesti Maaomavalitsuste Liit on oma 10 a. tegevuse kestvusel kahtlemata tänuväärt tööd teinud omavalitsuslise ametlise selgitustöö alal.

Temale abiks olla on püüdnud Riigikogu rühmadevaheline riigikoguliigete omavalitsuse grupp, korraldades läbirääkimisi, vaielusi ja referaate parlamendi tegelasile.

Selgituse tööd oleks aga vaja teha omavalitsusliste küsimuste üle ka kodanike seas üldse. See peaks olema omavalitsuse tegelaste pühamaks kohuseks.

Täie õigusega võime panna liikuma mõtte — rohkem selgust ja selgitusetööd omavalitsuslistele küsimustele!

Meeldetuletuseks.

Eugen Maddison.

Riigikogu asjade valitseja.

Kui tahetakse saada õige ettekujutus Inglismaa põhiseaduslikust korrast, siis ei tohi jätta arvestamata ta omavalitsust. Sedasama tuleks korrata ka meie põhiseadusliku korra suhtes. Omavalitsus on meie põhiseadusliku korra nurgakive. Ta ei esine meil küll neljanda võimuna, nagu Belgia 1831 a. põhiseaduses, kus temast jutt võimudele pühendatud osas (Titre III, Des pouvoirs) — kõigepealt üldeeskirjades (§ 31) ja siis eripeatükis (Chapitre IV, Des institutions provinciales et communales) — kuid ka meie põhiseaduses järgneb temale pühendatud peatükk (VII) kohtule pühendatud peatükile (VI), kuna kaks eelmist peatükki on pühendatud: V. Valitsusele ja IV. Riigikogule. Ta on kõrvutatud seadusandliku, valitsemise ja kohtuliku võimu-teostavate asutustega, kuigi ta asetamisel ei olnud mõõduandev, nagu Belgias, vaba kogukonna omavalitsuse-teooria. Kas see asetamine sündis juhuslikult või olid selleks oma põhjused? Minu arvates ei sündinud see juhuslikult, lihtsas redaktsiooni korras, vaid kindla tahtmisega, tõsta esile omavalitsuse tähtsus, meie riigi põhiseaduslikus korras. Et omavalitsusele meie põhiseaduslikus korras on antud eriline tähtsus, selgub meie põhiseaduse tuntumast paragrahvist — nimelt § 75, mis teatavasti kõlab järgmiselt: „Omavalitsuste kaudu teostab valitsemist kohal riigivõim, kuivõrd seaduses selleks ei ole loodud eriasutusi.“ Mis see tähendab? See tähendab esiteks, et meie

omavalitsus on, samuti kui Inglismaal või Rootsis, kohalik valitsus (местное управление) östliche Verwaltung, Local Government), teiseks, et meie Põhiseadus, tunnustades omavalitsust kohalikuks valitsuseks, ei tee põhimõttelist vahet oma-

E. Maddison

Riigikogu asjade valitseja.

valitsuse ja riigi valitsemise ülesannete vahel (samuti kui Inglismaa seaduseandlus), kolmandaks, et omavalitsus on kutsutud teostama valitsemise ülesandeid mitte üksikute eriseaduste alusel, nagu Inglismaal, vaid seetõttu, et ta on kohalik valitsus, et ta on see asutus, kelle võimkonda endastmõistetavalt kuuluvad valitsemise ülesanded kohal, mille poolest meie omavalitsus sarnleb Preisi ja Prantsuse omavalitsustele, kuid selle vahega, et Preisimaal ja Prantsusmaal omavalitsuse võimkonda endastmõistetavalt kuuluvad ainult n. n. „omavalitsuse ülesanded“ ja neljandaks, et omavalitsustele on kindlustatud iseseisvus nende võimkonda kuuluvate asjade otsustamisel, või et nad on vabastatud keskvalitsuse eestkostmisest.

Meie omavalitsusele ei panda midagi peale, vaid temalt võib ainult võtta, luues teatavate ülesannete teostamiseks eriasutusi, kusjuures viimaste all tuleb mõelda riigiasutusi. Oleks aga ekslik arvata, et meie omavalitsuse iseäraldused põhjeneksid ainult Põhiseadusel. Ei — nende juured asuvad sügavamal, on vanemad, kui Põhiseadus, on isegi vanemad, kui Eesti Vabariik. Nende aluspõhjaks on Eestimaa Kubermangu administratiivse valitsemise ja omavalitsuse ajutine korraldus 30. märtsist 1917 ja selle korralduse elluviimise määrus 22. juunist 1917, kuid kõige soodsama pinna leidsid nad Maanõukogu (Kubermangu ajutises semstvo nõukogu) tegevuses ja seisukohtades. See nähtub muuseas Maanõukogu poolt omavalitsustele omal ajal saadetud aktist „Maa omavalitsuskondade võimkond (kompetents)“. Toon mõned väljavõtted: „Kõik Maa õiguste, kasude ja asutuste valda, samuti Maa hea käekäiku ja valitsemisse kuuluvad asjad (Ajut. Val. Määr. 30. märts. 1917 a. III j. § 5 ja Balti erasead. II k. §§ 83 ja 227) on Maanõukogu otsustada.“ (§ 1): „Üksikasjaliselt kuulub omavalitsuskondade võimkonda: ... ja 5) üleüldse kõik need asjad, mis otse mitte keskvalitsuse, tema asutuste või teiste kohalikkude omavalitsuskondade võimkonda ei ole arvatud“ (§ 2); „Maakonna- ja vallanõukogude otsustamise alla käib see, mis ainult üht maakonda või valda puutub, ja mis mitte Maanõukogu või Keskvalitsuse ja tema asutuste hooleks ei ole antud“ (§ 3); „Iga omavalitsuskond otsustab oma võimkonda kuuluvad küsimused iseseisvalt, üleüldiseid riigi ja kohalikke seadusi ning

määrusi tähele pannes“ (§ 4). See iseseisvus oli neile kindlustatud kohtuliku kontrolli näol — s. t. lõplik otsustamine nende poolt tehtud otsuste seadusepärasuse üle oli antud kohtute kätte.

Kuid mis kasu oleks kõigest sellest, kui omavalitsus oleks mõne, seejuures jõukama, kihi kaitseks? Võibolla oleks sel juhul isegi parem, kui omavalitsusel puuduks säärane tähtsus, säärane iseseisvus. — Põhiseadus, jäädes truuks rahvariiklusele, kutsub võtma osa kohalikest valitsusest kõiki, kogu kohalikkude rahvast. § 76 sõnab: „omavalitsusüksuste esituskogud valitakse üleüldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.“

Kuid omavalitsus ei oleks omavalitsus, kui tal puuduks iseseisvad elamisvõimalused, kui ta elaks keskvalitsuse armust. Elamine keskvalitsuse armust tähendaks, et tegelikult tal ei oleks mingit iseseisvust. Nähes ette seda, kinnitab Põhiseadus: „Omavalitsusüksustel on õigus oma ülesannete täitmiseks maksusi võtta ja koormatusi peale panna seaduses kindlaks määratud piirides ja korras“ (§ 77). Põhiseadus kindlustab omavalitsusele maksustamise autonoomiat, iseseisvuse maksustamises. Ta ei ütle „võtta seaduses ettenähtud maksusid“ või „panna peale seaduses ettenähtud koormatusi“, vaid kõneleb ainult „piiridest“, milles ja „korras“, missuguses peab omavalitsus teostama maksustamist. Kuid ka säärase maksustamise-iseseisvuse juures võib tekkida mõnel omavalitsusel ta ülesannete teostamisel raskusi, millistest ülesaamine käiks tal üle jõu. Tarvis abi, tarvis toetust. Kust võtta? Kas pöörduda keskvalitsuse poole, saates delegatsioone, märgukirje, alandlikke palveid? Ei — abi peaks tulema, peaks otsitama naabrilt, samasuguselt omavalitsuselt. „Pange kokku oma jõud, kui raske üksikul“ käsib meie seadusandlus. Sellest kõneleb Linna-seadus, seda kindlustab omavalitsuse korralduse elluviimise määrus 22. juunist 1917 (§ 5, Lisa I osa juure § 6 p. 1), seda tuletas meelde Maanõukogu eelnimetatud Akt, tähendades, et „omavalitsuskondadel on õigus endi vahel eriliitusid luua mitmesuguste ülesannete täitmiseks“ (§ 5), seda kinnitavad ka hilisemad seadused (Hoolekande seadus j. t.).

Võiks küsida, mis sellest kirjutada: see on kõigile teada, — vanad, tuttavad asjad. Kahtlemata on nad vanad, tuttavad asjad,

kuid mõnikord ei ole kasuta neist kõnelda ja neid päevavalgele tuua vanavara kamb-rist, eriti aegadel, kui omavalitsus palju- de arvates põeb kriisi, kui mõne suhtes ju- ba valmimas isegi surmaotsus. Neist tuleb kõneleda, kõneleda ja kõneleda, tuleb kõneleda, kui ei taheta lasta variseda meie riikluse ilusamat ehitist, kui ei taheta minna teed, mida oleme hakanud juba käi- ma. Keskkvalitsus oma ametkondade näol, nähes omavalitsuse teatavat jõuetust, püüab korraldada teisiti, püüab korralda- da, kuigi omavalitsuse põhimõtte alusel,

siiski üksikute kihi huvide kohaselt: käib k o o n d u m i n e k o d a d e s s e. Oli kau- bandus-tööstuskoda, tekkis juurde põllu- töökoda ja tulemas on veel teised. See koon- dumine on eluliselt täiesti õigustatud, kuid kas ei ole see ühtlasi teatavas mõttes m o - m e n t o m o r i kohalikule omavalitsusele või vähemalt ta lipu poolde varda laskmi- ne? Seepärast koondugu ka kohalikud omavalitsused — koondugu liitudesse nei- le kuuluvatel valitsemisaladel, — olgu sel- les neile abiks olemasolevad liidud.

Tulejoonel.

Joh. Jans,

Maapanga direktor.

J. Jans

Maapanga direktor.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu 10. aastapäeval seisavad meie maaomavalitsused, õigem meie maaomavalitsus, kui põlluma- janduses tegutseva rahvaosa omavalitsuse kõrgem aste, iseäralise sõjalise rünnaku hootule piirkonnas. Minul on au olnud li- gikaudu aastakümne jooksul maaomava-

litsuse teenistuses seista ja selle aja kestes mitmesuguseid vaenuavaldusi eesti omava- litsuse vastu üldse, eriti aga maaomavalitsuste vastu üle elada, samuti ka omavalitsuste töösse teoreetiliselt ja praktiliselt süvene- da. Praegu seisain kõrval ja võin teatud piirini erapooletu ajaloolase seisukohalt kibedat võitlust hinnata.

Olen seda juba varem väljendanud ja tõendan ka praegu, et eesti maaomavalit- suse kaotamise küsimus ei ole koguniste mitte meie administratiivaparaadi lihtsus- tamise küsimus.

Võitlus maaomavalitsuste ümber on aja- looliselt võitlus võimu pärast. Enne ilma- sõda olid võitlevateks poolteks peaaasjali- kult saksa aadel ja eesti talupojad, oma haritlastega eesotsas. Esimeste, s. o. aa- deli, seljataga seisis ka veel vene bürokraa- tia. Küsimuse otsustas alles teine vene revolutsioon. Siis tulid enamlased, vene imperialismi seekordsed esitajad. Nende järele saksa okupatsiooni-võimud kohaliste parunitega eesotsas. **Kõik olid vaenuli- kud mitte maaomavalitsusele kui administra- tiiv-üksusele, vaid kui demokraatlikele asu- tisele. Maaomavalitsust ennast ei kaotatud, vaid muudeti ära demokraatline omavalit- suse korraldus.** See iseloom on jäänud kõne all olevale nähtusele tänapäevani.

Meie ei pea ennast sellest vaatepunktist äraavatleda laskma juttudega valitsus- asutiste lihtsustamisest. Need jutud on avalik pettus, mida tõendab juba arvude järjekindel sihilik võltsimine maaomava- litsuste ülespidamise kulude näitamisel

omavalitsuste vastaste poolt. Ja on asju, mis raha eest määravad ei ole.

Ma tean maaomavalitsuste puudusi. Maaomavalitsused nõuavad ümberkorraldamist ja täiendamist, nagu pea kõik asutused eesti vabariigis. **Kuid maavalitsuste demokraatline iseloom peab püsima jääma.**

Eesti rahvas ei ole mingisuguste imetegevate kangelaste abil vabaks ja iseseisvaks saanud. Ei ole ka praegu kusagil niisuguseid isikuid näha, kes rahva vastu kanget rusikat tarvitades meie valitsemise alal imet võiks teha. Maavalitsuste asemele pandavad komissarid tuleks samadest ringkondadest, kes praegu Eestis valitsusvõimu teostavad. Kui komissari kandidaadid praegustes oludes ennast maksma panna ja korda luua ei suuda, siis ei ole ka suure võimu nende kätte andmisel nendelt midagi head loota. Hoopis ootuste vastu sünnitaks rahva eest kõrvale hoidnud ja nurgatagant väljatoodavad võimuhed ainult segadust, sest rahva juhtimine ja riigi asjade ajamine nõuab peale hea tahtmise kõige pealt oskust, mida omandatakse kauase teoreetilise töö ja praktilika põhjal. Stalin, Pilsudski ja Mussolini, kui meeletuletada kõva käe järele vajadust tundjate eeskujusid, on oma võimu riikide üle omanud aastakümnete pikuse tööga rahvahulkade keskel. Meie mussoliinid tahavad sellest aastakümnete pikkusest vaevanagemisest mööda hiilida ja nõuavad, et meie demokraatline riigivõim ise ennast likvideerima hakkaks ja väikesed mussoliinikesed nurgatagant välja tooks ning rahva kukile seaks. Kõige labasem demokraatia mõnitamisel on endine Tartu administratiiv-õiguse professor hra Dr. von Cseckey (von'i pani ta seadusevastaselt oma nime ette, sest Ungaris on aadelinime tunnuseks täht y nime lõpus), kes viimasel juristide päeval nõudis, et eesti põllumajanduses töötav rahvas tunnustatagu pimedaks hulgaks, kes maanõukogudesse ja valitsustesse ainult „päidnoogutavaid jaane“ võib saata. Ja õieti tähendas hr. Juhkam hiljem „Vaba Maas“, et hra Maaker oma demokraatliste maavalitsuste kaotamise seaduse eelnõuga samast seisukohast välja läheb: meie põllumehed tunnustatagu, tema seadusele allkirju andes, et nad on lollid ja kõlblikud ainult väiksemaid valla asju ajama, kuna maavalitsuse ülesanded nendele üle jõu käivad. Maavalitsuste kaotamine ei ole tõepoolest muud, kui selle rahvaosa, kes maavalitsusi valib, kultuurilise tasapinna

madaluse õigeksvõtmine, vaimlise ja kõllilise vaesuse tunnistuse andmine põllumeestele, kes oma kõrgemat omavalitsust ajakohaselt organiseerida ei suuda ja sellep. temast lahtiütlemata on sunnitud.

Nii viisi omab meie maaomavalitsuse kaotamise küsimus täiesti kaugeleulatava põhimõtteliku iseloomu. **See on taguruse kallaletung demokraatlikele riigikorrale.**

Enne revolutsiooni olime üldiselt arvamisel, et isevalitsuslik kord takistab paremaid tegelasi riigi asjade juhtimisele peasemast. See oli peamotiiviks demokraatlike omavalitsuse sisseseadmise nõudmisel. Nüüd, kümne aasta jooksul on ümberpööratud arvamisele jõutud: demokraatia takistavat paremate inimeste asjade juurde peasemist. Parteid tõrjuvat tublid tegelased tahaplaanile. Kuid ütlege, millega on need nurgas istujad oma tublidust tõendanud? Sellega, et nad midagi ei ole teinud, et nad ennast maksma panna pole suutnud?! **On täiesti kindel, et mingisuguseid tublised riigi- ja omavalitsuse juhte olemas ei ole, peale nende, kes endid juba avalikkusele teatavaks teinud.** Kõik parteid otsivad kangeid töövõimulisi mehi ja naisi ja ei leia neid tarvilisel arvul teps mitte. Inimestest tuntakse puudust. Muidugi on meil palju suurusehulluse põdejaid, kes endile ülekohtu leiavad tehtud olevat, kui neid kõrgetele kohtadele pole pandud. Kuid niipea kui nad vastutavatele kohtadele pääsevad, on hariliselt krahhi taga. Lapsikud mõtted veel lapsikumate tegudega on sarnaste „tublide“ meeste esilekerkimise tagajärg. Nende naiivsuse tunnuseks on kõigepealt see asjaolu, et nad endid liiga headeks peavad poliitikat osa võtta. Nemand ei taha mitte poliitikat teha, vaid erapooletult asju ajada. Juba kadunud Poska andis sarnaste meeste tegevusele hävitava iseloomustuse, kui ta oma päevaraamatus kirjutas: meil ei valitseta, vaid aetakse ainult asju.

Mis on poliitika? Mul oli hra von Cseckey'le, kes samuti poliitika põlgamist ja erapooletut asjaajamist propageeris, vastates juhus poliitika mõistet selgitada ja nimelt endise Tartu, nüüdse Breslau professori parun Freytag-Loringhoveni raamatu „Politik“ põhjal. Loringhoven kirjutab:

„Sõna poliitika oleme kreeka keelest võtnud. Kreeklaste juures tähendas ta kogu õpetust riigist, tema ehitusest, organitest, riigivalitsemisest, riigi rahaasjandusest. Tänapäev anname sellele sõnale

kitsama tähenduse. Meie mõistame nüüd sõna poliitika all ühelt poolt praktilist riigijuhtimise kunsti. Teiselt poolt jälle õpetust teatud riiklike eesmärkide kättesaamisest ja riiklike nähtuste hindamist nende eesmärkide kättesaamise seisukohast.“

Toodud definitsioonist selgub, mis sisu oli kadunud Poska etteheitel, et Eestis ei valitseta, vaid aetakse ainult asju. Poska konstateeris meie juures riigi juhtimise oskuse puudust, poliitilist käsikaudu kobamist ja võimetust riiklisi nähtusi riiklike eesmärkide seisukohast hinnata. Mõni aasta peale meie suurema riigimehe surma oleme nüüd niikaugel, et kuulutama poliitika, s. o. riigi juhtimise teaduse ja kunsti üldse põlatud asjaks ja nõuame käsikaudu kobamise vormilist tunnustamist. Meie tahame kutsuda riikliselt pimedaid poliitikapõlgajaid eneste juhtideks ja tõrjume rahvast eemale riigi juhtimise kunstis harjutamast. Meie maa- ja linnaomavalitsused on kohad, kus meie inimesed oma esialgse poliitilise kooli võivad saada. Ei peaks lubatudki olema riigitegelaseks hakata, kes enne omavalitsuse alal tegev pole olnud. Bürokraadid on harva head riigimehed, sest nendel puudub os-

kus rahvaga ümber käia, mis kõigil aegadel on olnud hea riigimehe tunnus.

Kõiki neid kaalutlusi arvesse võttes tuleb soovida, et meie maaomavalitsused kui põlluharija rahva poliitilised keskkoolid püsima jääks ja ennast eeskujulikult korraldaks. See on muidugi aastakümnete töö. 1928 a. tähendas mulle Brüsselis vana Brabanti provintsiavalitsuse sekretär soovivalduse peale, et ma Belgia omavalitsuse korraldusega tutvuneda tahan: „Võtke arvesse, et meile tundub meie omavalitsus sellepärast rahuloldavana, et temaga 50 aastat harjunud oleme. Kui teie tahate meid kopeerima hakata, siis kukute otsekohe sisse, sest teie olud on teised ja teie tegelastel puudub asjaajamisega kokkukasvamine. Ta tõmbas kaustade sahtlid lahti ja lisas juurde: „Mina olen siin 27 aastat ametis olnud ja tean nüüd pimedast peast, kus mingi asjatoimetus seisab. Ilma aastakümnete pikkuse harjumuseta peaks ma igakord kaustasi otsima hakama ja seega aega ning jõudu raiskama. Nii igal alal.“

Meie peaks selle vana Belgia omavalitsustegelase arvamist tähele panema ja oma väljakujunenud asutiste segipaiskamisega ettevaatlikumad olema.

Tsentralisatsiooni võidukäik ja selle põhjusi.

M. Raud.

E. M. Liidu asutaja liige.

Tulevastel ajaloolastel seisab ees raske, aga tänulik ülesanne, välja uurida, missugune osa ja tähendus oli 1917. a. rahvuslikkudel ettevõtetel ja asutustel Eesti iseseisvuse saavutamises. 1917. a. algatustel oli kahtlemata väga suur tähendus. Juba pealiskaudsel vaatlemisel näeme, et iseseisvuse seeme oli külvatud ja ajanud tugevaid idusid, mis välja kannatasid enamuse ja okkupatsiooni külmalained. Ilma maapäevata ja maakonnavalitsusteta, niisama ka ilma eesti rahvuslikkude väeosade loomiseta ei oleks olnud võimalik moodustada vastupanu enamuse laimetele pärast okkupatsioonivägede tagasitõmbumist ja korraldada lagunemise meeolus kindlat valitsusevõimu.

Meie keskvalitsus on välja kasvanud omavalitsusest. Kuni 1917. a. novembrikuu saatusliku otsuseni, millega öeldi lahti

vene keskvalitsusest, oli maapäev kõrgem omavalitsuse asutis. Eesti seismise elu juhtimist korraldas ta maakonnaja linnaomavalitsuste kaudu. Korra loomisel ja loova töö korraldamisel olid nende teened suured. Veel suuremaiks tõusid need Eesti riigi ülesehitamise esimesil saatuslikel tunnel 1918. a. lõpul ja 1919. a. alul. Riigi seismise elu korraldamine lasus suurel määral nende õlgadel. Valitsus oli esmalt nõrk — valitsuseasutiste loomine kesk sõjamõllu oli iseenesest juba hiigla ülesanne. Aga 1917. a. maakonnavalitsused, niisama ka linnavalitsused, tõusid ellu ja hoolitsesid seljatanguse eest. Sõja ajal olid eriti maaomavalitsuste täita hulk tähtsaid riiklisi ülesandeid, eriti sõjaväe ja linnade toitlustamise alal. Sellepärast oli ka riigi põhiseaduse koostamisel iseenesest mõistetav, et oma-

valitsus kuulub riiklise korra aluste hulka. Põhiseadusega on kindlustatud detsentralisatsiooni põhimõte.

Aga siin kordus seesama lugu, mida piibel ilmekalt jutustab Egiptuse valitsuse ja juutide vahekorraldusest. Pärast Joosepi surma tõusis uus põlv, kes ei teadnud midagi Joosepist ega tema teeneist Egiptusele. See „uus põlv“ tekkis meil juba õige varakult. Vaevalt oli lõppenud sõda ja oli hakatud maksma riigis normaalne olukord, kui osa riigitegelasi ja ametnikke tundis omavalitsust asjatuks koormaks, riigielu juh-

M. Raud

E. M. Liidu asutaja liige.

timise takistajaks, mingisuguseks võõrkehaks riigi organismis. Järjest kõvenes arvamine, et mineviku erakorralised sündmused enam ei kordu, et iialgi ei lähe keskvalitsusele vaja maaomavalitsuse aitavat kätt, et keskvalitsuse aparaat on selleks küllalt tugev, et päästa üksi oma jõuga isamaad ka kõige raskemal saatusetundidel.

Tsentralisatsioon hakkas tõstma pead juba varakult. Kümne aasta eest, kui asutati Maakondade Liit, andsid need püüded end tugevasti tunda. See oligi üheks Liidu asutamise põhjuseks. Liidul on tulnud pidada tugevat võitlust järjest tugevneva tsentralisatsiooni vastu. Ja kümne aasta juubelit tuleb pidada selles olukorras, et korjatakse allkirju maaomavalitsuse kaotamiseks.

Enne, kui asuda selle nähtuse põhjuste analüüsimisele, olgu paar sõna ühe eksi- arvamuse kõrvaldamiseks. Osa maaomavalitsuse vastaseid katsub näidata, et nemad ei ole sugugi tsentralistid — keskvalitsuse ametnikkude ülivõimu pooldajad —, sest nemad tunnustavad vallaomavalitsuse tarvidust. Maavalitsuste kaotamisega just suurenevat kohaliku omavalitsuse, s. o. vallavalitsuse võimkond. Selles arvamises on ka osa vallategelasi, kes arvavad, et maavalitsused takistavad vallavalitsuste arenemist. Aga see on ränk eksitus. Läti eeskujul näitab, et maavalitsuste võimkonda kitsendamise käib käsikäes vallaomavalitsuste mõjuvõimu vähendamine. Maaomavalitsus, kaitstes omavalitsuse õigusi üldse, on sellega valvel ka vallaomavalitsuste eest. Vallaomavalitsused on selleks liig väikesed, killustatud ja laiali pillutatud, et võimalt kaitsema oma õigusi. Tsentralisatsiooni pooldajad sallivad küll omavalitsust, kuid see omavalitsus olgu nõrk, et keskvalitsuse ametnikel nendega ei tuleks sekeldusi. Maaomavalitsuste hääl kõlab võimsalt, kuna vallavalitsustega vähem arvestatakse. On näiteks koguni kaks ise asja, kas läheb ministeeriumi selgitama asja maavalitsuse esimees või vallavanem. Seda teavad väga hästi ka ministeeriumi ametnikud.

On terve rida mõjuvaid põhjusi, mis riigielus nihutavad esile tsentralisatsiooni. Nimetan neist mõnda:

1) Meie maaomavalitsus on veel noor. Riigitegelaste ja rahva teadvusse ei ole veel laskunud teadvus tema tarvidusest. Oleme tulnud vene tsentralisatsiooni koolist. Olime ju vene ajal täielikult ametnikkudevalitsuse võimu all. Meil ei olnud semstvot. Kasvati kokku ametnikkudevalitsusega. Ja kui saadi seda vanaast, miks ei saada siis ka nüüd, arvab nii mõnigi. Meil on ametis hulk kõrgemaid ametnikke ja Riigikogus on tegemas seadusandlikku tööd riigitegelasi, kellel ei ole olnud omavalitsusega ligemat kokkupuutumist, kes omavalitsuse tööd mõistavad vildakalt. Veel hiljuti astus avalikult maavalitsuste vastu välja Viljandi linnapea A. M a r a m a a, kes seletas ajalehes, et maavalitsuste kaotamisega võidetaakse 250 miljonit senti aastas. Et kõigi maavalitsuste eelarve ulatab ainult 44 miljonisse ja et sellest suurem osa on seadusega kindlaks määratud kulused, sellest ei olnud tal aimugi. Ja kui juba omavalitsuse juhtivad

tegelasel puudub igasugune ülevaade maaomavalitsuse tööst ja elust, siis ei maksa midagi imestada, kui ka mõnel kõrgemal riigiametnikul puudub ülevaade. Paljude tegelaste vaade maavalitsuste peale kujuneb nende isiklikkude ja erakondlikkude huvide järele. Keskvalitsuses on mõni tähtsal kohal seisev ametnik vihasem maaomavalitsuse vastane, kes aga mõni aasta tagasi oli veel tuline maavalitsuste kaitsja. Enne sai ta leiba maaomavalitsuselt, nüüd aga keskvalitsuselt. Oli mehi, kes istudes maavalitsuses või maavolikogus, olid nende asutiste kanged toetajad, kes aga nüüd vannuvad temale kadu, sest valimistel on nende erakond jäänud võimatuks või ebasoodsa koalitsiooni tagajärjel on eemale jäänud maavalitsuse tööst. Kui oled ise kaasatöötamas, siis kaitsesid, kui oled jäänud eemale, siis hakkasid ründama maavalitsusi! Linna- ja vallavalitsustel on suhtumine teistsugune: nende vastu ei usaldata alata sõjakäiku ka siis, kui ise jäädakse eemale nende tööst, sest need on juba v a n a d asutised, kelle peale ei hakka hammas.

2) Ei ole juhuslik nähtus, et peame läbi ajama maaomavalitsuse korruga, mis pärit 1917. aastast. Arvamised selle kohta, missugune peaks olema omavalitsus maal, on väga lahkuminevad. Ükski erakond ei ole suutnud valmistada endale kindlat omavalitsuse kava. Linna ja valla asjad olid ja on lihtsad — siin pärisime valmis asutised vene ajast. Lahku lähevad ka riigitegelaste arvamised. Põhimõtete puudumist näitavad hüplevad vaated tähtsates põhimõttelistes küsimustes. On võetud ette järske pööranguid selle järel, kuidas nõudis poliitiline olukord ja kirjutas ette silmapilgu huvi. Mille eest erakondline ajakirjandus ühe omavalitsuse asjus võitles, seda pidas ta teises surmapatuks. Oli tähtsaid tegelasi, kes nõudsid kümne aasta eest maaomavalitsustele autonoomseid õigusi, aga kes nüüd ei tihka võtta sõna nende kaotamise kavatsuste vastu. Mõni aasta tagasi löödi ägedaid lahinguid küsimuse ümber, kas omavalitsuses peab valitsema parlamentaarne kord või mitte. Ja imelik, et nüüd needsamad mehed, kes soovisid näha maavolikogudes riigikogu kooptiat, nüüd pahandavad, et maavolikogudes tehakse poliitikat. Enne pidi poliitika olema peategur, nüüd ei tohi teda üldse olla. Aga linnavolikogudel ja vallavolikogudel on poliitika lubatud. Sellest näeme, et ka muutunud põhimõtted ei ole ehtsad. Põhi-

mõtete asemele on astunud poliitilised kaalutlused. Aga kus põhimõtted puuduvad või on udused, sealt ei võigi nõuda kindlat vastuseisu, kui tungivad peale tsentralisatsiooni põhimõttelikud pooldajad.

3) Määratut kahju on toonud detsentralisatsioonile endine laiutamise hooaeg. Võeti vastu seadusi, mis olid ühendatud uute kuludega ja pandi suur osa neist kuludest omavalitsuse peale, ilma et oleks küsitud, kas omavalitsusel on sissetulekuid nende katmiseks. Valitsus ei võimaldanud omavalitsustele uusi tulusid, sest ei tihatud loobuda osast keskvalitsuse tuludest omavalitsuse kasuks. Puudus ka ülevaade keskvalitsuse ja omavalitsuse ülesannetest ja võimalustest nende täitmiseks. Nii tekkis olukord, et omavalitsused midid nõudma riigilt toetust nende peale pandud ülesannete täitmiseks. Toetuse andmisega oldi visa ja seletati, et omavalitsused ise laiutavad. See seisukord alandas palju omavalitsuse autoriteeti. Küsiti, kas keskvalitsus ise oma rahaga ei suuda ajada asju ilma omavalitsuse vahetalitusega; kui maavalitsustel ei ole summe oma ülesannete täitmiseks, siis võivad nad kaduda kui ülearused. Nii nuhelti keskvalitsuse pattude eest omavalitsust. Keskvalitsus oli maksuseaduste väljatöötamise saamatu, ja tagajärjed pidi kandma omavalitsus.

4) Majanduslik kriis tõi esile koondamise nõudmised. Rahva sekka visati margsõna, et meil on liig palju ametnikke. Algas valulik koondamise ajajärk. Muidugi tõusis küsimus, kas ei saaks maavalitsusi hoopis koondada. Seda mõtet toetasid nii mõnedki riigiametnikud, sest maavalitsuste kaotamisega kasvaks tööhulk keskvalitsuse asutustes ja mõnegi ametniku leib oleks päästetud. Maaomavalitsuste vastased nimetavad hiiglasumme, mida võidetaks maavalitsuste kaotamisega, ilma et vaevaks võetaks neid kümneid ja sadasid miljoneid kuidagi põhjendata. Ei ole veel keegi katsunud näidata ja põhjendada, mitme mehe tööpalk tõesti võidetaks. Umbkaudselt on hea kõnelda. Kui aga asutaks tõsiselt küsimuse uurimisele, siis vahest ehk selguks, et kokkuvõiu asemel suurenevad kulud.

Maavalitsustes oleks kahtlemata võimalik kokkuhoidu ja koondamist, kui muudetaks vastavad seadused, nii et kantselei töö koorem väheneks. Nüüd on aga lugu niisugune, et iga seadus, mis antakse, aina kasvatab tööhulka. Vormitäitmise ikka

suureneb. Ei ole omavalitsused ise kindlaks määranud, et maavalitsus peab olema vähemalt neljaliikmeline. Kümnekond igasuguseid komisjone, millest peavad võtma osa maavolikogu esindajad, on jäänud järele endisest ajast ja seadusandlisel teel ei ole katsutudki neid kaotada. Ei ole omavalitsused süüdi keerulistes seadustes, mis tekitavad arusaamatusi ja põhjustavad kirjavahetust. Keegi peab selle töö ikka ära tegema, olgu see omavalitsuse või keskvalitsuse ametnik.

Kui kaovad maaomavalitsused, peavad ikkagi jääma administratiivsed maakondlised keskkorraldised. Siseministeriumi katsus kokkuhoiu mõttes panna kahe maakonna peale üht prefekti. Nüüd nägi ta ära, et töö selle all kannatab ja pea on igas maakonnas jällegi iseseisev prefekt. Aga kui keegi arvab, et ülearused on ka maakondlised asutused ja et kõike võib juhtida Tallinnast, siis ei kujutata ette, missugust kulu sünnitaks see rahvale. Ministeeriumid upuksid paberivirnadesse, raudteed kahtlemata teeniksid, tosin ametnikke ei suudaks vastu võtta jutulesooivaid ja kõrgemad ametnikud ei saaks üldse muud tööd teha, kui seista telefoni juures. Aga mis ütleks rahvas, kelle juurest asjaajamise võimalused viiakse ära kaugele pealinna? Ei ole rohkem tarvis kui jälgida päev otsa tööd maavalitsuses, kui saab selgeks, et seda tööd pealinna küll ei saa viia.

5) Tähtsamaks teguriks tsentralisat-

siooni võidukäigul on kahtlemata rahva arusaamatus ja kergeusklikkus. Demagoogide juttu ustakse pimedast peast. Kui kuulatakse seletusi määratu suurest kokkuhoiust, mida saavutatakse maavalitsuste kaotamisega, ei nõuta tõestusi. Loodetakse lahendada keerulisi probleeme väga lihtsalt, nagu seda teeb Maaker oma seaduse eelnõuga. Niisugustele meestele ulatab meri ainult põlvini. Öndsad need, kes vaimust vaesed, aga taevariigi pärimine ja riikliku elu korraldamine on ikka kaks iseasja!

6) Ei saa muidugi pigistada silme ka sellele, et maaomavalitsuste korraldustes on puudusi. See ei saa ja või olla teisiti, kuna tuleb teotseda 1917. a. pandud raamid. Tol ajal olid ajad teised, olid teistsugused vahekorrad omavalitsuse ja riigi vahel. Puudusid veel kogemused. Kümme aastat on keskvalitsuselt oodatud maaomavalitsuse reformi. Keskvalitsusel on olnud head tahtmist, aga küsimuse otsustamine on ränk, sest raske on orienteeruda mitmesuguste lahkarvamiste rägastikus. Siin ei saa teisiti, kui peavad appi tulema maaomavalitsused ise, koostades projekte ja kogudes vajalikku materjali.

Muidugi, maavalitsuste elus on siin ja seal tehtud vigu. Need on vastaste käes headeks relvadeks. Aga kes on siis vabad vigadest? Kas linna- ja vallaomavalitsused? Või keskvalitsus ja riigikogu? Vigu ei saa parandada veel suurema veaga, ohverdades detsentralisatsiooni põhimõtet.

Mõnda Maaomavalitsuste Liidu tekkimisest.

H. Priimägi,

E. M. Liidu esimene aseesimees.

Nagu teada, tekkisid maakonna omavalitsused 1917 a. revolutsiooni keerises. Suure rutuga toimiti valimised ja juba 4 kuu jooksul revolutsiooni algusest olid maakonnakoogude valimised läbi viidud, nii et tollekordne Eesti kubermangu komisjar Poska võis esimese maakonnakoogude koosoleku üle maa 1. juulil 1917 a. korraldada.

Pärast seda asusid maakondade valitsused igas maakonnas tööle.

Juhtivaks ja tegevuse ühtlustajaks oli määratud tollekordne kubermangu nõu-

kogu (Maapäev) ja Eesti Maavalitsus. Viimane jõudis välja töötada maakonnakoogude kodukorra, mis ka „Eesti kubermangu Teatajas“ avaldati ja senini maakonna nõukogudele juhtnööriks on jäänud.

Ka maakonna valitsuse võimkonna töötas Maapäev välja, kuid ei suutnud seda enam Kubermangu Teatajas avaldada ja maksma panna, sest Maapäeval tuli enamlaste võimu ees taganeda ja põranda alla minna.

Samuti pidid ka maakondade valitsused

1917 a. lõpul tegevuse katkestama ja põrandada alla pugema.

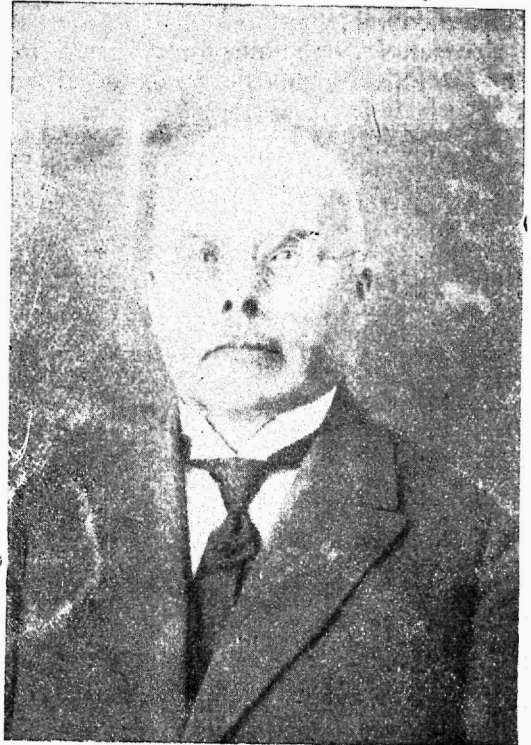
Enamlaste lahkumisel 1918 a. algul ilmusid mõned maakonnavalitsused (nagu Tartu) enne Saksa okupatsiooni küll päevalgele, kuid peale paari koosoleku ei saanud nad midagi ära teha, kuna okupatsiooni võimud tegutsemist ei lubanud.

Alles 1918 a. novembri kuu algul, kui Eesti Vabariigi Ajutine Valitsus ametisse astus, algas ka maakonnavalitsuste tõsine ja kibe töö. Algul tegutseti igalpool oma äranägemise ja kohalike tarviduste järelle, aidates Vabariigi Valitsusel, kellel kohal omad asutused puudusid, okupatsiooni võimudelt asutusi üle võtta ja pärast enamlastega sõjapidamist korraldada, mille juures mitmel maakonnavalitsusel tuli isegi kohalt lahkuda ja oma kohuseid frondil täita (nagu Viru, Võru ja Tartu maavalitsused). Arusaadav, et sarnases olukorras ühisest tööst ja ühiste sihtide saavutamisest veel juttugi ei saanud olla, kuna tegutseti sõjakeerises hädatarvilikude ülesannete kallal.

Alles sõja lõppedes 1920 said maakondade valitsused tõsiselt oma otsekooste ülesannete kallale asuda. Mõned maakonnavalitsused (Viljandi) hakkasid välja andma „Maakonna Teatajat“, mida saadeti informatsiooni sihiga ka teistele maakonnavalitsustele. Tartu maakonnavalitsus pööras korra palvega Omavalitsuste Peavalitsuse poole, et see hakkaks üleriiklist omavalitsuste teatajat välja andma, kuid viimane ei leidnud seda kohaseks. Ühised sihid ja hädad sundisid aga maakondade tegelasi ühiselt mõtete vahetamisele, mille järelduseks oli, et korraldati esialgu mõned maakonnavalitsuste esitajate koosolekud. Siseministeeriumi poolt kokkukutsutud maavalitsuste tegelaste konverentsil tuldi otsusele, et ühiste huvide ja sihtide kaitsmiseks ja kättesaamiseks on tarvis

maakondade liit luua, mis ka 1921. a. teostati.

Liidu asutamine oli seda enam tarvilik, et Eesti Vabariigi tekkimisega — maakonnavalitsuste tegevust ühtlustav ja juhtiv

H. Priimägi

E. M. Liidu esimene aseesimees.

organ — Maapäev ja Maavalitsus — ära kadusid.

Kuigi maavalitsustele, kui Maaomavalitsuste Liidu asutajatele, praegu juba surma kella lüüakse, ei saa siiski uskuda, et omavalitsus, kui Eesti rahva riiklikule kõrgusele organiseeriv asutus, kaob, ja seni, kui omavalitsused Eestis tegutsevad, olgugi vallaomavalitsustena, on Liidu olemasolu väga tarviline ja tähtis.

Maaomavalitsuste tegevuse virgutuseks.

Hans Nurk,

E. M. Liidu esimese juhatus liige.

Eesti maavalitsused loodi erakordsetel sõjaaegadel 1917 a. kiires korras paberile visatud raamseadustega. Neile raamseadustele pidivad maavalitsuse juh-

tivad tegelased sisu andma, pidid neis raamseadustes kätte näidatud piirides looma ja välja kujundama tugevad ja tegevõimsad maavalitsused laialiste funk-

sioonidega, maa elanikkude majandusliku, kultuurilise ja õiguslise seisukorra suhtes.

Kas on maavalitsused nende peale pandud ülesanded vääriliselt täitnud ja kui palju on Maaomavalitsuste Liit kümne aasta jooksul nende ülesannete täitmisele kaasa aidanud?

Eriseaduste puudumisel tuli maavalitsustel tegutseda oma parema tundmise ja

H. Nurk

E. M. Liidu esimese juhatuse liige.

äränagemise järele, mis kõik olenes maavalitsuste liigete isiklistest võimetest ja osavusest. On arusaadav, et miisuguses olukorras arenesid maavalitsuste tegevused lahkuminevalt, mida üks maavalitsus pidas omal tähtsamaks ülesandeks, seda teine arvas omal jälle kõrvaliseks asjaks. Tundus tarvidus vastava orgaani loomiseks, kelle ülesanne oleks maavalitsuse tööde ühtlustamine.

18.—19. juunil 1921 a. oli Siseministriumi poolt maavalitsuste liikmed Tallinnasse konverentsile kutsutud ja seal tegin ettepaneku asutada Eesti Maakondade Liit, maavalitsuste majandusliste ja kultuuriliste ülesannete võimsamaks täitmi-

seks, nende tegevuse ühtlustamiseks ja ühiste kasude kaitsmiseks. Minu ettepanek võeti ühel häälel vastu. Töötasin põhikirja kava välja ja Liidu nõukogu esimene koosolek peeti Tallinnas 20.—22. novembril 1921 a.

Maaomavalitsuste tegevus on suur ning laialine ja seda ei pruugi mitte üksikasjalikult seadustega normeerida, vaid jätta tarvilik tegevusvabadus omavalitsuste esituskogudele ja täidesaatvatele võimudele. Esituskogud ja täidesaatvad võimud on mõlemad kollegiaal orgaanid ja nemad peavad juba laialiste kodanikkude hulkade huviseid võimaluste piirides rahuldama. Maavalitsused on senini omi ülesandeid võimaluste piirides täitnud, kuid kodanikkude hulkades ei olda nende tegevusega rahul, mispärast nende täieliku likvideerimisest mõtteid mõlgutakse. Minu arvates peaksid maaomavalitsused edasi jääma, sest nende senised kui ka edaspidised ülesanded kodanikkude heakäekäigu tõstmiseks on suured. Soovitan aga nende organites ümberkorraldusi teha, mis kodanikkude huvides paremad paistavad olevat. Selle juures ei või mõnes maavalitsuses aset leidnud väärnähtusi, nagu riigi rahasummade teisiti tarvitamine, riigivalitsuse korralduste ja kirjade mittetäitmine j. n. e., mitte teiste kahjuks ülistada. Väärnähtused tulevad kõrvaldada ja selleks vastavaid abinõusid tarvitada.

Maaomavalitsuste Liit on oma 10 aasta tegevuse jooksul olnud maavalitsuste tegevuste virgutajaks, kooskõlastajaks, paremate sihtide näitajaks ja esivõitlejaks. Tema on omalt poolt kaasa aidanud riigivalitsuse ees maa elanikkude soovide ning nõudmiste läbiviimiseks ja nende heakäekäigu tõstmiseks. Liit on teinud suure ja tänuväärt töö, aga tema edaspidine töö peab veel viljakam olema senisest. On jõutud loomise ajajärgust üle ja nüüd peab loova töö peale suurt rõhku pandama. Liit peab omalt poolt kaasa aitama, et maaomavalitsustes aset leidnud väärnähtused ei korduks ja peale muude selgitustööde tegema ka selleks, et maaomavalitsustesse saaksid ametisse inimesed, kes tahaksid ja suudaksid omavalitsuste suuri ja vastutusrikkaid ülesandeid vääriliselt, õiglaselt ning ausasti täita.

Selleks soovin Liidule tema kümneaastase tegevuse juubeli puhul paremat õnne ja edu.

Omavalitsuste kaitsel.

A. K. Martinson.

E. M. Liidu end. sekretär ja juhatuse liige.

A. Martinson

E. M. Liidu end. sekretär ja juhatuse liige.

Aina rõõm on kuulda ja näha, kuidas tänapäeva juubilar on kosunud ja jõuliseks saanud. Oli teine väiksekene, kui

mina tema kosutamisest sekretärina ta esimestel eluaastatel osavõtsin.

Kümne aasta eest oli ta kui sinepi iva, mis kasvama pandi, kuid nüüd on temast teguvõimas organisatsioon välja kujunenud, millega tõsiselt juba arvestatakse ja mis suudab tugevamatelegi eluvõitlustele ning tormidele vastu panna, milliseid tormid on juba lähemas tulevikus karta, sest omavalitsuste kandvama osa „hauakaevajad“ käivad ringi ning õhutavad tormi.

Seni, kui Liit omavalitsuste kaitsel valvel, ei ole karta, et suudetakse neid hävitada ehk nende kasulikku tegevust meie iseseisva riigi alustugede hoidmisel halvata.

Muutugu küll osa omavalitsuste nimetus või valitsemise viis, kuid nende vaim jääb elama igavesti.

Iuubilarile tema 10. aastapäeva puhul soovin püsivust, ühtmeelt ja raugemata töötahet meie maaomavalitsuste arendamisel ja õiguste kaitsel veel paljudeks kümneteks aastateks.

„Tuul talle viigu tervisida,
„Ajatiivad palju aastaid,
„Pilved pikka igada,
„Lained lahkeid elupäivi,
„Vihmasagar saadikuida,
„Taevas tarka meelekesta.

SUNDNORMIDE KOGU MAAOMAVALITSUSTE KOHTA

Ilmunud 39 vihku. Sisujuhatuse vihud koostamisel.

Lähemal ajal ilmub Sundnormide kogu köidetult. Neile ettetellijatele, kes kuni 1. jaan. 1932 a. tellimised väljaandjale ärasaadavad, saavad Sundnormide kogu nahk köites kullatud nimetusega nahal 25 kr. eest, broschüüritult 23 kr. eest.

VÄLJAANDJA: E. MAAOMAVALITSUSTE LIIT, TALLINN.

Aeg veereb, ajalugu ja töö jääb.

A. Eichenbaum.

E. M. Liidu aseesimees.

A. Eichenbaum

E. M. Liidu aseesimees.

Omavalitsuste elus ei sünni midagi isenesest, midagi ei kasva looduseseaduse reeglite järele, vaid kõike on tarvis luua ja ehitada. Ehitada otstarbekalt ja majandusliselt tulukalt, rahva olukorda välja viia paremale, kultuursemale tasapinnale. Omavalitsuse tööpõld on väga laialdane, eriti esimese astme omavalitsustel — valdadel, kus kogu laia mastaabiline töö on tsentraliseeritud sekretäri ja 3—4-liikmelise valitsuse organi kätte.

Meil on olemas seitse ministeeriumi, mis omakorda alajaotuse järele jagunevad

valitsustesse ja osakondadesse, ning peale selle on kohtadel veel eriasutusi, ametnikke ja kohtuid. Nende kõikidega on vallavalitsusel asjaajamist. Nende ja rahva vahel kõige ligemaks ja kõige esimeseks sidepidajaks maal on vallavalitsus. Mitte ainult asutustevahelise vahetalitajana ei esine vallavalitsus, vaid viimasel tuleb kohal hoolitseda üldise majanduslise heaolu, rahvahariduse, hoolekande, tervishoiu ja muude kultuurtarviduste täidesaatjana. Ministeeriumides ja teistes ametiasutustes on töö süstematiseeritud eriosakondadesse ja neid valitsusi ehk osakondi juhiavad teatud eriküsimustesse ja erialadesse kogenenud ja eriharidusega isikud.

Vallaomavalitsuse tegelastel pole võimalust ja aega oma harilikku igapäevase töö juures kõigi erialade põhjalikule ja täielikule teadmisele jõuda ja sagedasti on ettetulnud eksimusi ja lahktegelusi. Nende lahknevate ühtlustajaks, omavalitsuse asutuste ja tegelaste vahel sidepidajaks, nõuandjaks, kasude, õiguste ja aate eest võitlejaks on olnud Eesti Maaomavalitsuste Liit. Liidu tegevusväli selles on suur ja töörikas. Liit on püüdnud küsimusi lahendada ja valgustada ainult omavalitsuste õigusseisukohalt, olles valvel omavalitsuste ühise heakäekäigu ja parema tuleviku eest. Liidu seisukohad on olnud üldiselt omavalitsuste seisukohad ja omavalitsuste seisukohad — Liidu seisukohad. See on — üks kõige eest, kõik ühe eest — ühise tervikuna.

Liit on valmistanud enese läbielamusega ja töötamisega omavalitsuste elus ajaloo, millest kasulikud tagajärjed ja hea mälestus järele jäänud, millest tehtud töö tötunnistust annab. Usun, et tuleviku töö oma viljakusest suuri osasid omavalitsusele jagab, milleks Liidule edu ja jõudu.

O. Suursööt

Finantsteadus

Hind 40 senti

Eesti Maaomavalitsuste Liidu väljaanne

Edasi, loovale tööle!

A. Einseln.

E. Maaomavl. Liidu I. aseesimees.

Nelja aasta eest oli mul võimalus lähemalt ja põhjalikumalt tutvuda Eesti Maaomavalitsuste Liidu tegevusega ja kui ma nüüd vaatan tagasi tehtud tööle, siis näen, et Liit on kõige jõupingutuste peale teinud edusamme, iseäranis meie omavalitsuste heaks. Sest kes tunneb meie omavalitsuse vajadusi ja puudusi paremini, kui tegelikud omavalitsuse lähedad tegelased! Liidu tegevust on reljeefsemalt esile toonud Liidu häälekandja „Maaomavalitsus“.

Eesti Maaomavalitsuse Liidu 10 a. juubeli puhul soovin jõudu ja palju edu edaspidiseks ühisele loovale tööle!

A. Einseln

E. Maaomavi. Liidu I. aseesimees.

Su südame tuksumist tunnen.

H. Avikson.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu peasekretär ja „Maaomavalitsuse“ toimetaja.

Iga asi paistab vaatelejale sellisena vastu, kust teda vaadeldakse ja kes teda vaatab. Lahkuminevad hindamised võivad nii kauged üksteisest olla, et mõni asja, kuigi ta suur, üldse ei näe. Kui näiteks on töömees kraavi kaevanud, siis töö lõppedes ja tehtud tööd vaadates näib talle see kraav väga tähtis olevat: iga toll sellest on tema silma all ja tema käte jõul tekkinud, see on tema töö saavutus. Peremehelegi, kes selle kraavi laskis kaevata, kellel seda vaja oli, ei ole ta kaugeltki nii kallis: temale ei paku kraavisünnituse labidatäied mingit huvi, temale on küllalt teadmisest, et kraav on. Võõras möödamineja, kuigi ta sellest kraavist üle hüppab, ei märkagi väga tihti, et uus kraav on tekkinud.

Nii on lugu ka iga organisatsiooni tegevuse hindamisega, nii on lugu ka tänase juubilar, Eesti Maaomavalitsuste Liidu, 10-aastase tegevuse hindamisega. Üht-

viisi hindavad teda need, kes tema sammuti on juhtinud, kes tema tegusid on isiklikult teinud, teisiti need, kelle huvides ja kelle kasuks ta töötanud, täiesti võerana võivad omavalitsusasjadest huvi tundmata isikud Liidust ta juubeli päeval mööda minna, nagu nad 10 aastat pole teda tähelepannud.

Lahkuminevad hindamised on paratamatud.

Nende ridade kirjutaja hinnang võib lahkuminev olla teiste omadest sel lihtsal ja inimlikul põhjusel, et terve kümne aasta Liidu tööst paistavad vastu ka oma „labidatäied“, et juubilar on nii lähidane olnud nende ridade kirjutajale, et võib öelda: su südame tuksumist tunnen!

Ja see süda on mitmeti tuksunud.

Esimestel aastatel tuksus ta hooti ja ägedalt. Tema tuksumine avaldus siis nõukogu koosolekutel, kus omavalitsuste

seisukord pani rääkima tõsiseid sõnu, sundis arvustama armutult. Olid ka suuresõnalised ja julged mehed kõnelemas. Ja need hoogsad väljendused ei olnud alati tagajärjetud maa- ja vallavalitsustele, kelle heaks nad räägiti. Jõudis Liit esimestest aastatest üle, muutus ta töötaktika, muutus südametuksumine reguläärsiks, järje- ja taktikindlaks, sest võeti ametisse isikud, kelle ülesanne oli alati tegetseada, alati valvepostil seista omavalitsuste huvides. Vahetevahel muutus küll

H. Avikson

Eesti Maaomavalitsuste Liidu peasekrelär ja „Maaomavalitsuse“ toimetaja.

suurkoosolekute ja kongresside puhul juubilari südametuksumine tugevamaks, kuid need tõusud ei ähvardanud rahulikku edasitöötamist. Kui teinekord tugevnesid löögid, siis olid need kogutud andmete ja läbitöötatud kaalutluste peale sedavõrd toetatud, et nad tarviliiku tagajärje andsid. Just need Liidu poolt kogutud omavalitsuste tööd ja seisukorda selgitavad andmed aitasid niihästi maa- kui vallavalitsuste rahanduslist seisukorda parandada. Riigikogu komisjonides seaduste eelnõude harutamisel sai mõnigi kord väga tähtsaid parandusi seaduse eelnõus läbi viia asjaliku põhjendusega küsimustes, mida Liidu ühelgi nõukogu või juhatusel koosolekul ei olnud puudutatud, ega tihti ei saanudki puudutada, sest eelnõu sai Liidule teatavaks heal juhul päev-paar enne

harutamist, teinekord sellel samal päeval. Ei puudunud ka juhused, kus andmed ei aidanud, kus põhimõtted ei lasknud enese kõrva püstitada teisi jumalaid, kus tuli Riigikogust lahkuda tühjade kätega. Olid ka suurvõidud. Ei unune juhus, kus hoollekanade seaduse eelnõu läbivaatamisel Sotsiaalkomisjonis, mis toimus mitmekümnel koosolekul, võeti vastuvaidlemata ühel häälel nende ridade kirjutaja ettepanekul paragrahv juurde, et isikud, kes oma perekonna eest ei hoolitse, paigutatakse sunniviisil töömaija. Kahjuks oli pleenum selle hädavajalise paragrahvi aga pärast kustutanud.

Kiirema iseloomulised rahalised küsimused — selle üle annab lähema ülevaate järgmine artikkel — lahendati aga märgukirjadega ja delegatsioonidega riigivaneema ja ministrite juurde. Kui palju ei ole neid märgukirje kirjutatud, karjuvate andmetega põhjendatud ja ilusate sõnadega palutud ning Toompeal käidud! Need olid tõsised sügavsüdamised eestkoste sammud omavalitsuste elu alalhoidmiseks. Ja neil eestkostesammudel olid tagajärjed — auks keskvoimule, õnneks Liidu tegetlastele, kasuks omavalitsustele.

Olles kaasatöötanud üle saja seaduse ja määruse eelnõu parandamisele, olles koostanud ise mitu seaduse eelnõu ja algatanud ligi sada seaduse ehk määruse muutmist, algatamist ehk vastavat keskvoimu korraldust omavalitsuste ja rahva elu korraldamiseks ja nähes suure hulga algatuste kordaminekut, ei saa uhkuse tunnet maha rõhuda, et juubilar on palju ära teinud, eriti kui tunned kõiki neid ridu ja paberisi, mis selleks on kirjutatud, kui tead kõiki neid käike, mis selle heaks on astunud, kui oled kohapealised hädad koostatult omaks võtnud. Kui siia kõrva paigutada oletust Liidu puudumise üle ja seisukorda, milles oleksid meie maa- ja vallavalitsused olnud, kui neil poleks ühist eestkostjat olnud võitlemas nende õiguste eest ja õiguste kärpimise vastu, nende tulude ja maade alalhoidmise eest ja tulude kärpimise vastu, siis tõuseb Liidu tähtsus reljeefselt silmi ette, sest ilma selleta ei oleks, kui arvesse võtta kõike voole, mida on tulnud tagasitõrjuda, enam Maakeri seadust vaja olnud, sest maavalitsused oleksid kulude koorma alla kadunud, ning vallad oleksid jõuetud olnud maavalitsuste ülesannetest ühegi protsendi oma peale võtmiseks!

E. M. Liidu vahetpidamata ja valvas sü-

dame tuksumine on kindlustanud nimetatud omavalitsuste olemasolu, on aga ka seda tervendanud ja põhjalikumaks tervendamiseks teed näidanud ning abinõusid annud. Seda on ta põhjalikult teinud. Omavalitsuskorraldus küsimuste põhilauseid ei ole sündinud kerge käeliigutusega kirjutuslauda taga. Enne on ühe küsimuse üle mitu põhjalikku referaati ärakuulatud, vaieldud päivi komisjonides ja nõukogus, kui võis panna 3—4 sõna põhilausena paberile. Teinekord on kulunud aastaid, enne kui üks põhimõte on üldist pooldamist leidnud. Kui ma 1922 a. vallaomavalitsuse seaduse eelnõu põhimõtete kaalumisel Liidu nõukogus nõudmise ülesseadsin, et vallavanem peab oma ameti prestiihi pärast vähemalt 25 a. vana olema, siis vaieldi sellele tugevasti vastu, ka ajakirjanduses, seda tehti veel 1927 a. uue vallaomavalitsuse seaduse põhimõtete harutamise puhul, sest kuidas saab kodaniku õigusi selles asjas piirata, kui ta täiealiseks saamisel võib Riigikogu liikmeks ja ministriks saada. Tänavu suvel seadis see kõigesuurem vastuvaidele aga ise ühes ajalehes maaomavalitsuste liigete kohta vanaduse tsensuse nõude üles. Aastad olid sedavõrd kaasaaidanud, et m. v. liigete vanuse tsensuse 30 a. peale määramisel 19. sept. s. a. Liidu nõukogus enam ühtki häält vastu ei olud.

Omavalitsuste töö korraldamise, ühtlustamise ja lihtsustamise alal silme eest mööda lastes neid lugematuid nõupidamisi ja asjatundjate kaalumisi, ettepanekute põhjendamisi, eelnõude väljatöötamisi, mille kallal autorid on istunud kuusid, üleelades neid kibedusi, mis tunda tuli, kui ilusad ettepanekud kinnitamist ei leidnud, vaid selle asemel vähemsobivad korraldused elluviidi, ehk meeldetuletades neid sadasid nägusid, kes Liidu poolt korraldatud kursustel teadmisi ammutanud, tundes loengute kavasid, olles igat artiklit, mis Liidu häälekandjas ilmunud, kui mitte ise kirjutanud, siis vähemalt kolm korda läbi lugenud, võib öelda, et oli Liidu soe südame tuksumine alati kuulda, nii lähidalt, nii selgelt, ja selle saavutused nii kallid, nii ilusad — neile, kes tema lähidal olid, kes neid kuulsid ja tundsid.

Nii kõrgelt kui Liidu lähemad tegelased

tema töötulemusi ja kätte saadud võitusi omavalitsuste hüvedeks hindavad, ei tee seda need omavalitsustegelased tema suhtes mitte, kes kõiki neid hüvesid kasutanud: neil on tundmata need raskused ja pingutused, millega need tagajärjed kättesaadud, need ei ole nende enda töövili.

Tuleb meelde sellekohane juhus. See oli paar aastat tagasi, kui vallavalitsustele ülesandeks tehti iga kuu esitada kuu jooksul sissemaksusi teinud maksumaksjate nimekirja. See nõue oli mõtetu, kuid valdadele sünnitas ta suure töö. Liit astus kohe samme selle asjatu töö nõudmise ärajätmiseks. Nõudmisel oli tagajärg: Liit garanteeris riigimaksude korraldiku edasiandmise ilma maksumaksjate nimekirjadeta ja nimekirjade nõudmine tühistati. Edasi andes seda värsket uudist ühele vallasekretärile Liidu büroos, ei avaldanud ta mingit headmeelt uuenduse üle, kuigi just tema isiklik töö vähenes ja temal vaja enam ei olnud tühja tööd teha.

Nii, võib olla, on paljud omavalitsustegelased täiesti tähelepanuta mööda lasknud minna Liidu töötulemused kui endastmõistetavad nähtused, kuigi on neid kasutanud, ehk ei ole üldse peadmurdnud selle üle, kas maksivad korraldused head või halvad, kas olud tegutsemiseks soodsad ehk mitte ja kas seisukorra muutmiseks vaja kätt liigutada, kas uuendus kasuks või kahjuks omavalitsusele ja kellelt see hea või halb tuleb, ainult teevad, mis kästakse ja mida olud lubavad. Näib nii olevat, et niiviisi tegutsejaid vähe ei ole. Selle järele ka hindajate reast välja jääjaid.

Algul tähendasin, et loomulik on, et peremees, kellele tehakse, töö enese kõrget väärtust ei tunne, kuid ta peaks tööd nägema ja seda tunnustama. Kuidas Liidu peremehed, maa- ja vallavalitsused — Liidu liikmed, seda tunnustavad, selle peale mõtlevad nad vähemalt Liidu juubeli puhul.

Ja kui peremehed Liidu tööd tema juubeli päeval näevad ja tunnustavad, siis võib rahuldatud olla juubilar — Liit ja need tema lähidased kaastöölised, kelle töö Liidus oli nende elutööks ja kes tema südame tuksumist tundsid.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu 10 aasta tegevuse ülevaade.

Liidu asutamine.

Maavalitsuste raske majandusline seisukord ja nende mitteühtlane asjaajamine viis kutsusid 1921 a. välja tarviduse, et maavalitsuste tegevuse ühtlustamiseks ning seisukorra lahendamiseks saaks midagi ettevõetud.

Omavalitsuste asjade Peavalitsuse korraldusel kutsutigi esimene E. Maakonna-avalitsuste esitajate konverents 18. ja 19. juunil 1921 a. Tallinna Toompea lossi kokku. See konverents panigi aluse Maakondade (nüüd Maaomavalitsuste) Liidule. Liidu asutamine oli konverentsi lõpptulemus. Intensiivses töös lahendades rea suuri päevaküsimusi ja näidates veel rohkem lahendust vajavaid küsimusi, kasvas nagu iseenesest vajadus alalise organi järele, et kokkutulla ja ühiseid muresid arutada.

Sellest konverentsist võtsid osa kõik maakonnad peale Saaremaa.

Ilmunud olid järgmised maakonna-avalitsuste esitajad, kes said ühtlasi Eesti Maakondade Liidu asutajateks:

Harjumaalt: O. Suursööt, O. Jürginfeldt, J. Reintam, M. Krusemann, R. Kuris ja T. Laur.

Järvamaalt: J. Sõnajalg, A. Tobro, J. Sööder, Dr. V. Naaris ja V. Krabi.

Läänemaalt: A. Saar, L. Davidoff ja E. Veidermann.

Pärnumaalt: J. Markson ja M. Raud.

Petserimaalt: D. Beresin.

Tartumaalt: P. Riives, H. Priimägi ja D. Uiga.

Valgamaalt: A. Sild ja J. Mõttus.

Viljandimaalt: J. Kaik ja A. Loorits.

Virumaalt: K. Blaubrik, H. Nurk ja H. Avikson.

Võrumaalt: A. Kohver ja I. Anso.

Maakondade Liidu ellukutsumise komiteesse valiti O. Suursööt, T. Laur ja H. Nurk.

Kuigi kauaaegse kirjavahetuse järele registreeriti Eesti Maakondade Liidu põhikirja, mis oli koostatud Eesti Linnade Liidu põhikirja eeskujul, alles 18. mail 1922 a., tuli esimene Eesti Maakondade Liidu nõukogu oma esimesele koosolekule kokku juba 20. novembriks 1921 a. Tallinnas, Harju Maavalitsuse ruumidesse, sest va-

hepeal oli päevakorda tõusnud kiiret lahendamist vajavad küsimused.

Seda esimest Liidu nõukogu kokkutulemist päeva 20. novembril 1921 a. võime lugeda Eesti Maaomavalitsuste Liidu tegevuse algpäevaks, kus valiti ka Liidu esimene juhatus ja kust algas õieti Liidu tegevus, mis on kestnud 10 aastat ning mille kümne aasta tegevuse juubelipäeva meie pidada võime 20. novembril 1931 a.

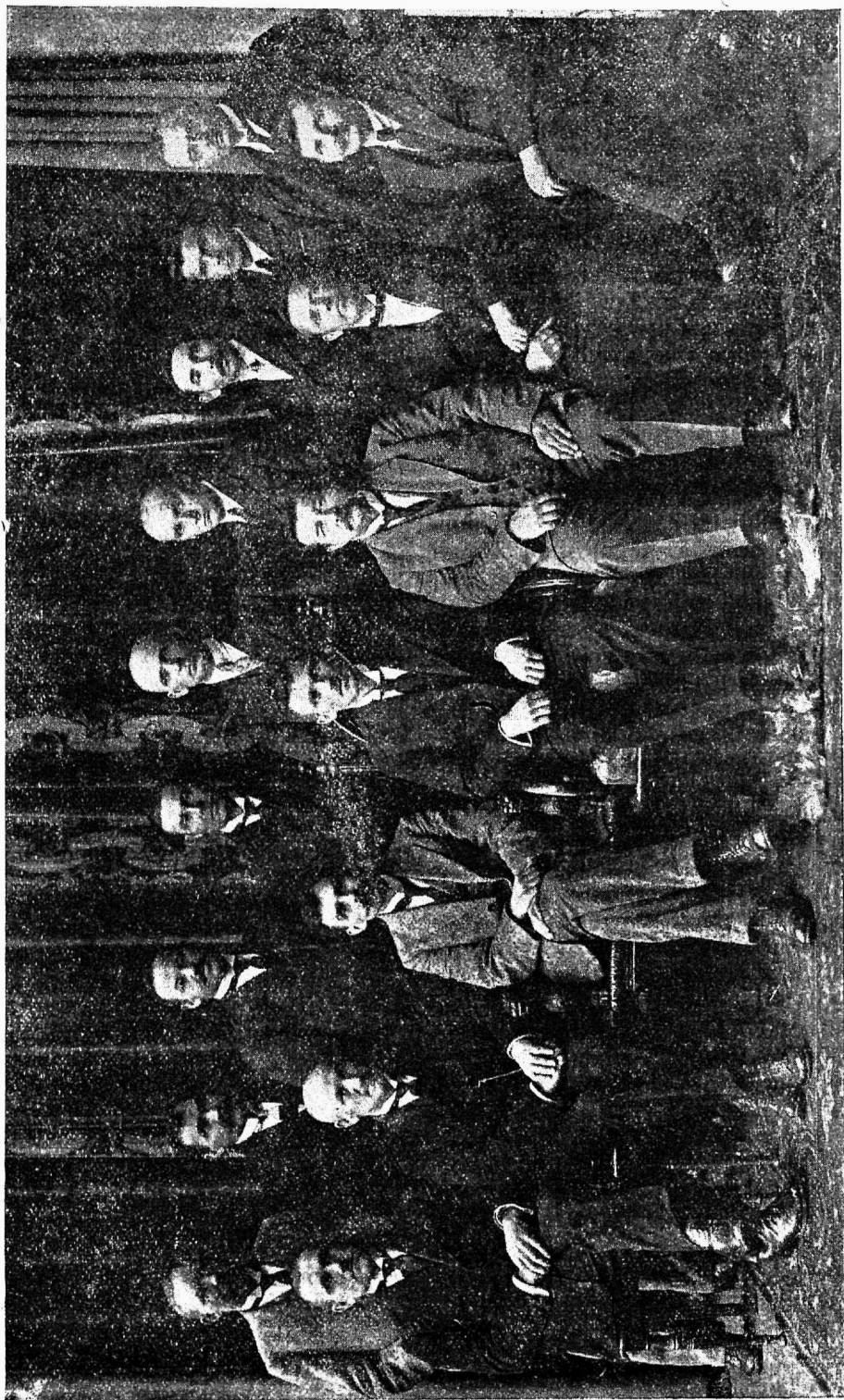
Liidu koosseis.

Kolmel esimesel tegevuse aastal, s. o. 1921, 1922 ja 1923 a. olid Liidu liikmeks kõik maakonnad peale Saaremaa, kes alles 1924 a. Liidu liikmeks astus. Saaremaa esialgne eemale jäämine Liidust oli tingitud tema rahalisest raskusest. Sellest hoolimata oli Liit kõigi maa- ja vallavalitsuste huvide valvel.

Järgnevatel 1924, 1925 ja 1926 a. võtsid Liidu tegevusest osa kõik maakonnad. 1927 a. peale laienes Liidu koosseis. Liidu põhikiri muudeti nii, et ka valdadel sai võimaldatud Liidu tegevusest osavõtt oma esindajate kaudu. Järgnevatest tegevusaastatest on Liidu tegevusest osa võtnud kõik 11 maakonda, kuna 375 vallast on kuni käesoleva ajani Liidu liikmeks astunud 251 valda. 1927 a. peale tuleb juhatusse juurde üks valdade esitaja. See juhatuse koosseis kestis kuni 1929 a., kus 1928 aastal muudetud põhikirja järele asus Liit täiendatud koosseisuga tööle. Nii Liidu nõukogus kui ka juhatuses sai valdade esindajaid ühepalju maavalitsuste esindajatega, nimelt nõukogus valdadel 23 ja maavalitsustel 23 esindajat, juhatuses kumbagil neli esitajat. Maavalitsuste esindus Liidu nõukogus on algusest peale püsinud ühesugune: kuni 50.000 elanikuga maadel üks, 50.000—100.000 elan. maadel kaiks ja üle 100.000 elanikuga maadel kolm esindajat. Selle sama elanikkude arvu järele saadavad ka vallad oma esindajaid Liidu nõukokku.

Kuni 1927 a. tegutses Liit „Eesti Maakondade Liit“ nime all. Vabariigi Valitsuse poolt 9. sept. 1926 a. muudetud põhikirja võimaldas valdade esitajate osavõtu Liidu nõukogust. Arvesse võttes seda, et 1926 a. lõpul „maakonna-avalitsuse“ nime-

Eesti Maaomavalitsuste Liidu I. nõukogu.

tuse asemele „maavalitsus“ tarvitusele võeti, muutis Liit oma nime, saades „Eesti Maakondade Liit“ asemel nimeks „Eesti Maaomavalitsuste Liit“, missugune nimeetus mahutab enese alla ka nii hästi esimese, kui teise astme maaomavalitsused. Viimane põhikirja muutmine sündis Vabariigi Valitsuse poolt 17. det. 1930 a. valdade õiguste laiendamisega.

Liidu tegevuse suun.

Omavalitsustel tegevusaastatel tegutses Liit eriliselt maa- ja vallavalitsuste rahalise seisukorra parandamiseks, kus ta neile hädaabinõuna dotatsioonid pidi valitsuselt nõutama ja vastavaid seaduse eelnõusid esitama.

Sellest ajast on pärit ka lisakinnisvaramaksu seadus valdadele ja esimene omavalitsuste raamatupidamise korraldamine.

Kõigil järgnevatel aastatel on Liit oma ülesannete täitmiseks tegutsenud kõigil põhikirjas ettenähtud aladel: seadnud kokku omaval. puutuvaid seaduse eelnõusi, võtnud seisukohte omavalitsustesse puutuvate seaduste ja määruste kohta, kaitsnud neid oma esitajate kaudu Riigikogu komisjonides ja ministriumides, nõutanud maa- ja vallavalitsustele täiendavaid sisetulekuid, arutanud omavalitsuste ellu ja rahvamajandusse puutuvaid küsimusi, esitades nende küsimuste kohta märgukirje, astunud omavalitsuste huvide eest välja, võtnud oma esitajate kaudu osa seaduses ettenähtud asutuste töist ja nõupidamisest, tegutsenud omavalitsuste tegevuse ühtlustamise alal, laiendanud omavalitsustegelastes teadmisi korraldatud kursuste ja väljaantud kirjanduse kaudu.

Et Liidu väga laiastast ülesannetest kerkivad esikohale kord ühed, teinekord teised tegevusalad, siis võime eriti nimetada, et 1928 aastal ja 1929 a. tuli Liidul südilt võidelda omavalitsuste tulude vähendamise vastu, missugune dentents neil aastatel esile oli kerkinud. Valla maade alalhoidmistest eest kestis võitlus aga 1924 kuni 1931 aastani.

1930 aastat tohib äramärkida Liidu tegevuse suuna suhtes, kui omavalitsuste, eriti vallaomavalitsuste, sisemise korralduse rajavat aastat ja seda esikohal vallaomavalitsuse seaduse eelnõu põhjaliku arutamise, samuti ka vallavolikogude kodukorra väljaandmise pärast. Omavalitsuste sisemise korralduse alal tuleb äramärkida ka seda osa, mis Eesti Maaoma-

valitsuste Liidul on omavalitsuste asjaajamise lihtsustamise alal.

Teise, eriti väljapaistva alana Liidu 1930 a. töös tuleb ära märkida omavalitsustegelaste teadmiste laiendamist, mil peeti esimesed omavalitsusametnikkude ettevalmistamise pikaajalised kursused.

Seisukohad seaduste ja määruste eelnõude kohta.

Et ülevaadet saada Liidu tööst, tööst, mida tehti kord Liidu nõukogu koosolekutel, teinekord vaikselt büroo ruumis ehk mitmekümnel koosolekul eelnõude kaalumisel, toome siin kohal järgneva eelnõude nimestiku, millised eelnõud on kaasasäänud kas Liidu õnnistuse, hukkamõistmise ehk parandused:

1921 a.:

- 1) Kooliõpetajate uus palgaseaduse eelnõu,
- 2) Algkoolide seaduse eelnõu,
- 3) selle maksmapanemise määrus,
- 4) Valla- ja maakonnavalitsuste eelarvete puudujääkide katmise kord.

1922 a.:

- 1) Omavalitsuse seaduse eelnõu,
- 2) Riigi- ja omavalitsusteenijate pensioni seaduse eelnõu,
- 3) Vallakohtude korraldamine.

1923 a.:

- 1) Teedeseaduse eelnõu,
- 2) Omavalitsuste maksuseaduse eelnõu,
- 3) Riigi- ja omavalitsusteenijate pensioni seadus,
- 4) Jaoskonnaarstide töömäärad ja taksid,
- 5) Jõuvankrite sundmäärus ja taksid,
- 6) Maaposti olude korraldamine.

1924 a.:

- 1) Algkooli hoonete ehituse määrus,
- 2) Telefoni taksidest tõstmise ja telefoni tarvitamise piiramise määrus,
- 3) Majanduskoolide seaduse eelnõu,
- 4) Maaseaduse § 20 täiendamise seadus,
- 5) Omavalitsuste maksuseaduse muutmise seadus,
- 6) Hoolekande seadus,
- 7) Perekonnaseisu seadus,
- 8) Piirituse ja alkohooliiliste jookide müügi seadus,
- 9) Ehitusseadus,
- 10) Tehniliste tingimuste juhtnõõrid maanteede, kiviteede ja prügitööde ehitamisel,

- 11) Omavalitsuste maksuseaduse muutmise seadus,
- 12) Tervishoiu seadus,
- 13) Tööstusmaksu ülemäärade määrus,
- 14) Omavalitsuste maksustamise eelnõu,
- 15) Tööaja ja nädala puhkepäevade seadus,
- 16) Tulumaksu seaduse muutmise seadus.

1925 a.:

- 1) Liikumata varanduste maksu tõstmise seadus,
- 2) Piirituse ja alkoholi müügi seadus,
- 3) Riigiasutuste postimaksu ärajätmise seadus,
- 4) Politsei korraldamise määrus,
- 5) Omavalitsuste eelarve aasta muutmise seadus,
- 6) Riiklise maatagavara tasu maksu seadus,
- 7) Tervishoiu korralduse seadus,
- 8) Suvitus- ja ravitsuskohtade seadus,
- 9) Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus,
- 10) Postijaamade sõidu- ja postiveo taksid,
- 11) Telefoni takside tõstmine,
- 12) Teede ja sildade ehitamise määrus,
- 13) Raskeveo autode sõidu määrus,
- 14) Kõrvaltöödeks loetavate ametite nimestik-määrus.

1926 a.:

- 1) Maanteede seadus,
- 2) Maakonnanõukogude valimise seaduse muutmise seadus,
- 3) Ülemaaliste elektri-jaamade üldmaj. tähtsaks tunnistamise seadus,
- 4) Tempelmaksu seadus,
- 5) Küüdiseadus,
- 6) Maksude sissenõudmise omavalitsuste peale panemise seadus,
- 7) Vallavolikogude valimise seadus,
- 8) Maavolikogude valimise seadus,
- 9) Opetajate palgaseadus,
- 10) Eelarve aasta muutmise seadus,
- 11) Automobiilide seadus,
- 12) Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seadus,
- 13) Valla- ja maakonna sissetulekute ja väljaminekute j. n. e. muutmise seaduse eelnõu (Kaubandus-Tööstuskoja seadus),
- 14) Tapamajade loomamaksu kasutamise seaduse muutmise seadus,
- 15) Kõigi kodanikkude perekonna registri sisseseadmine.

1927 a.:

- 1) Avalikkude algkoolide seadus,
- 2) Õpetuse andmise riiklise ülevälve seadus,
- 3) Maavolikogude kodukorra muutmise seadus,
- 4) Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasu seadus,
- 5) Rahvatervishoiu korraldamise seadus,
- 6) Tuletõrje Liidu poolt kokkuseatud tuleõnnetuse ärahoidmise määrus,
- 7) Maanteede seadus,
- 8) Pikalaenu panga põhikiri,
- 9) Trahterimaksu täiendamise seadus,
- 10) Pensioni seaduse muutmise seadus,
- 11) Tapamajade pealt riigi %/% maksu võtmise seaduse muutmise seadus,
- 12) Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse § 22 muutmise seadus,
- 13) Distiplinaar seadustik,
- 14) Kalameeste paatide maksustamise seaduse muutmine.

1928 a.:

- 1) Jõuvankrite seaduse eelnõu,
- 2) Ärimaksu seaduse eelnõu,
- 3) Juriidiliste isikute maksustamise seaduse eelnõu,
- 4) Trahteriäri seaduse muutmise seadus,
- 5) Trahterimaksu seaduse täiendamise seadus,
- 6) Trahteri äriilikkide täiendamise ja omavalitsuste trahterimaksu tulude kindlustamise seadus,
- 7) Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse § 29 muutmise seadus,
- 8) Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus,
- 9) Õppejõudude tasude seaduse uus eelnõu,
- 10) Maaomavalitsuste maksuseaduse muutmise seadus,
- 11) Tulumaksu seaduse muutmise seadus,
- 12) Bensiini seadus.

1929 a.:

- 1) Jõuvankrite ehituse, liikumise ja maksustamise määrus,
- 2) Tulekaitse finantseerimise seadus,
- 3) Talumajanduse nõuande korraldamise seadus,
- 4) Teede ja sildade ehituse tehniline määrus,

- 5) Teede kapitali arvel ülalpeetava alalise tehnilise organisatsiooni kujudamise määrus,
- 6) Tööstusettevõtete kinnisvarade hindamise seadus,
- 7) Rahvamajade seadus,
- 8) Asunduskapitali seadus,
- 9) Maatulunduse raioonide kindlaksmääramise juhtnöörid,
- 10) Linna ja alevi ümbruse kinnisvarade maksustamise seadus 6. juuni 1910 a.,
- 11) Kirjatalunikkude juhtnöörid.
1930 a.:
 - 1) Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensiooni seaduse muutmise seadus,
 - 2) Omavalitsuste maaga varustamise seadus,
 - 3) Avalikkude hoonete ehitamise ja sisseseadmise määrus,
 - 4) Jalgrataste tarvitamise ja liikumise korralduse sundmäärus,
 - 5) Sundmäärus ehituste ja ehitamise kohta maal,
 - 6) Suvituskohtade ehitussundmäärus,
 - 7) Õpetajate teenistuseseadus,
 - 8) Vallaomavalitsuste seadus,
 - 9) Õppe- ja kasvatustöö ülevälve seadus,
- 10) Veskitammi sildade ehituse ja korrashoiu juhtnöörid,
- 11) Ehituse seadus.
1931 a.:
 - 1) Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduse muutmise seadus,
 - 2) Avalikkude algkoolide seadus,
 - 3) Koolide järelevalve seadus,
 - 4) Avalikkude õppeasutuste ja õigus- tega erakoolide õppejõudude tasude seaduse muutmise seadus,
 - 5) Sundmäärus ehituste kohta maal,
 - 6) Avalikkude hoonete ehitamise ja sisseseadmise määrus,
 - 7) Sundmäärus ehituste kohta suvitus- ja ravituspaikades,
 - 8) Omavalitsuste ja üldkasulikkude organisatsioonide maaga varustamise seaduse elluviimise määrus,
 - 9) Õppejõudude teenistuse seadus,
 - 10) Maksustamise korraldamise seadus,
 - 11) Arhiivi seadus,
 - 12) Isikutõestamise ja liikumise seadus,
 - 13) Alevivalitsuste arvepidamise kord.

Seaduse eelnõude väljatöötamine.

Seaduse eelnõude kohta seisukohavõtmine ei annud alati vastavaid tulemusi.

Peab tähendama, et neil aastatel, kui Riigikogu ise huvitatud oli omavalitsuste liitude kaastööst, oli Liidu seisukohtade läbiviimine seadusandluses kergem. Viimased aastad seda kaastööd ei ole soovinud, mispärast tagajärgi ka vähem. Kui on alasid, kus seaduse normide järele vajadus, kuid neid ei algata keskvalitsus, ehk kui tehtud algatus on omavalitsustele täiesti vastuvõtmatu, tuli Liidul enesel eelnõusid algatada ehk väljatöötada.

Liidu poolt on väljatöötatud järgmised seaduse ja määruse eelnõud:

1924 a.:

- 1) Koolimaade ja majade valdadele määramise seaduse eelnõu,
- 2) Vallavalitsustele tasuta telefoni- postide andmise seaduse eelnõu.

1925 a.:

- 1) Tervishoiu korralduse seaduse eelnõu, mis paralleel eelnõuna Tervishoiu Peavalitsuse poolt kokkuseatud eelnõule esitati kokkuleppel Linnade Liiduga,
- 2) Tuletõrje seaduse muutmise seadus.

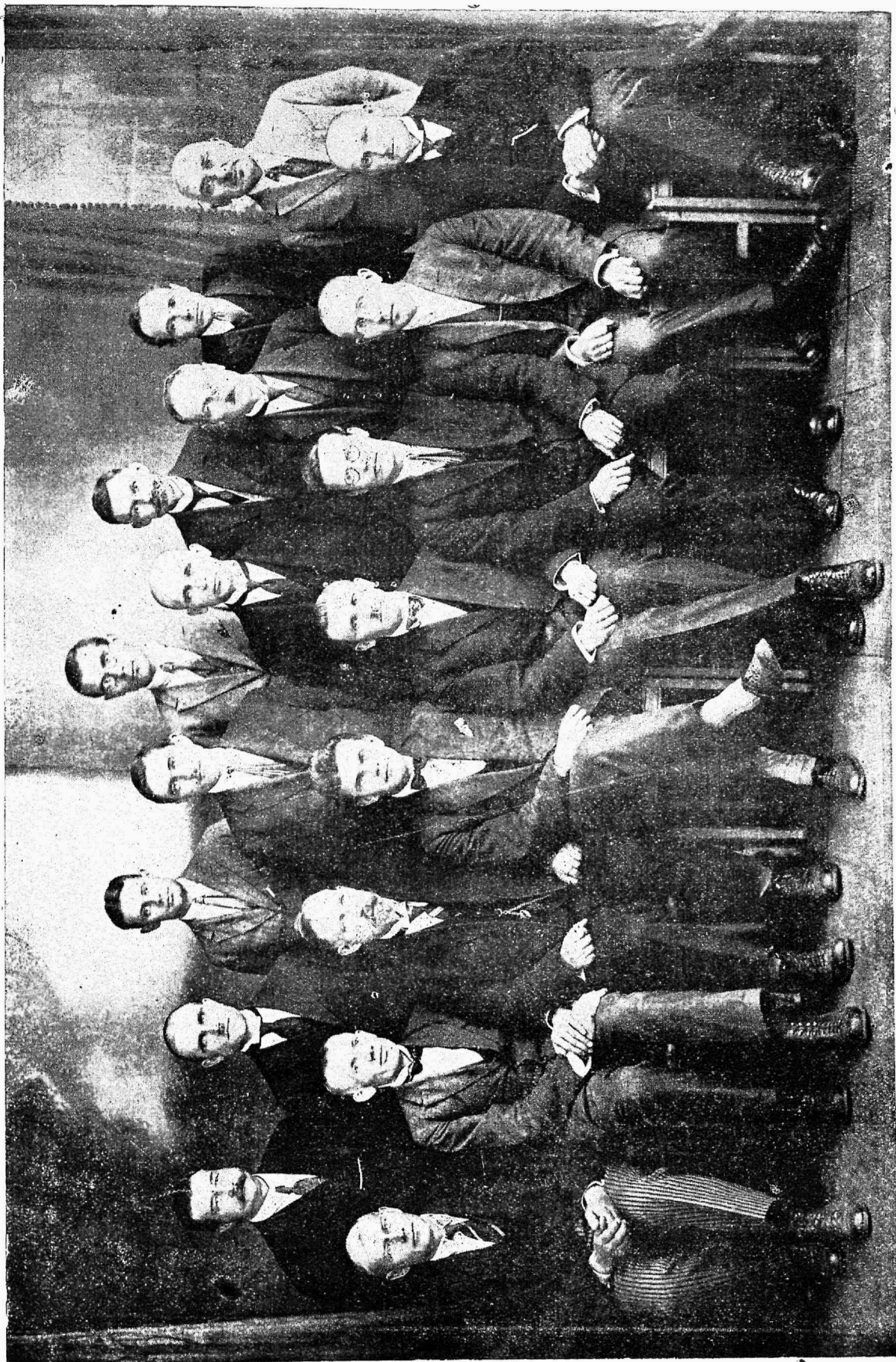
1926 a.:

- 1) Maksuseaduste muutmise seaduse eelnõu, mille vastuvõtmisel maaomavalitsused vabaneks dotatsiooni vajadusest,
- 2) Kooli- ja vallamaade valdade omaks tunnustamise seadus, mis ette näeb valla miljoniliste varanduste võõrandamisest vabastamise ja lahendab muud koolimaade küsimused,
- 3) Hoolekande seaduse § 210 pt. 7 muutmise eelnõu, mis näeb ette toetusrahade otstarbekohasemat jaotamist,
- 4) Õpetajate palgeseaduse muutmise eelnõu, õpetajate arstiabi ümberkorraldamiseks,
- 5) Tulekaitse sundmääruse kava, mis maavalitsustele juhtnööriks saadatud.

1927 a.:

- 1) Valla ja maakonna mõnede hoonete aluse maa omandamise õiguse seaduse eelnõu, mis ette näeb valla nimele kreposteerimata, kuid tegelikult vallale kuuluvate maade ja hoonete vallale andmist, end. kihelkonnakooli maade maavalitsustele andmise ning lubab koolikohte, mis vähemad seaduses ettenähtud normist, eraldada iseseisvaks kinnistustüksuseks,

Eesti Maaomavalitsuste Liidu II. nõukogu.

- 2) Kogukonna-, asutuste ja erarendi-
maade korraldamise seaduse muut-
mise seaduse eelnõu, mis vabastab
valla maad korraldamise alt (rent-
nikkudele minemise eest).
1928 a.:
- 1) Sundusliku tuleõnnetuse vastu kin-
nitamise saeduse eelnõu esitati Ra-
haministrile,
- 2) Seaduse eelnõu eelkrediidi määra-
miseks õpetajatele palkade välja-
maksmiseks. Selle seaduse vajadus
oli tingitud õpetajate palga uuest
seadusest, mis jättis maavalitsuste
kanda 10% palgast, kuid krediiti
selleks riigi eelarvesse ei võetud,
kuigi õpetajate palgad seni riigi do-
tatsioonist kaeti. Eelkrediidi seadus
võeti vastu ja küsimus lahenes.
1929 a.:
- 1) Uusi seaduse selnõusi väljatöötat-
tud ei ole, kuid on eeltööd tehtud
omavalitsuste seaduse jaoks seniste
põhilauseste revideerimisega. Välja-
töötatud põhilauseid anti edasi
Kohtu- ja Siseministeeriumile.
1930 a.:
- Seaduse eelnõude asemel on alga-
tud järgmiste seaduste muutmist:
- 1) Toitlusseaduse muutmist,
- 2) Tsiiviilkohtupidamise sead. § 16215²
muutmist.
1931 a.:
- 1) Töötati välja maaomavalitsuse II
astme korralduse põhilauseid.

Täiendavate sissetulekute nõutamine omavalitsustele.

Siin tuleb tähendada neid ainelisi ras-
kusi, milles omavalitsused olid ja millest
Liit pidi nad eestkostmisega üle aitama,
nimelt maa- ja vallavalitsuste eelarveliste
puudujääkide katmiseks summasid nõuta-
ma. Peatume siin lähemalt, kui ühe reaalse
küsimuse juures, mis Liidule suure töö an-
dis, aga mille tulemused ühtlasi omavalit-
sustele kõige tunduvad olid.

Rahalise seisukorra lahendamiseks ko-
guti esimest korda 1923 a. andmeid maa-
ja vallavalitsuste sissetulekute ja välja-
minekute üle, ja koostati need, koostatud
andmeid kasutati maa- ja vallavalitsuste
sissetulekute suurendamise nõutamiseks
ministeeriumitelt, samuti ka maksu seä-
duse muutmise kavadega.

Kõige tõsisemaks muutus olukord 1925
a., kus tööd tuli teha maavalitsuste 1925

a. puudujääkide katmiseks, milline osutus
145 miljoni senti suuruseks. Kui esialgne
riikline toetus 103 milj. senti maakonda-
dele ära jaotati, jätkus puudujääva 42
milj. senti saamiseks Liidu töö. Pensioni-
maksu vähendamise tagajärjel ja taga-
vara toetusraha 10 milj. senti jaotamise
järele langes nõuetav lisatoetus 30 milj.
senti peale, mille saamiseks tervelt pool
aastat tuli tegutseda, küsimust mitu kor-
da Liidu nõukogus arutada, Riigivanema
ja ministrite jutul käia, ning mõnede
ametnikkude ülesastumise ning teguviisi
vastu protesteerida, enne kui 1-ks juuliks
Rahaministrilt lubadus saadi lisatoetuse
saamiseks. Raha saadi kätte detsembri
kuus sel aastal.

Maavalitsuste 1926 a. puudujääkide kat-
mise ja omavalitsuste rahanduse kindlus-
tamise võimaluse kohta esitas Liidu juha-
tus juuli kuus Rahaministrile täieliku
kava vastavate kalkulatsioonidega, mis
aga tähelepanu ei leidnud ja mille tagajär-
jel 1926 a. lisadotatsiooni nõudmine para-
tamatult päevakorda tõusis.

Vallavalitsused kaotasid 1926-ks aas-
taks piirituse ja alkoholi müügi seadusega
sissetuleku viinatsekkidest. Selle tuntava
sissetuleku asemele vastava riiklise toe-
tuse saamiseks pööras Liit Vabariigi Va-
litsuse poole ja Riigi 1926/27 a. erakorrali-
ste kulude eelarvesse võeti selleks ots-
tarbeks 52 milj. senti.

Hulkade delegatsioonide käikude põh-
juse andjaks oli 1926 a. endiste aastate
eeskujul maavalitsuse puudujääk, mis
kasvamise tendentsi näitas, võrreldes eel-
mise aastaga, sest õpetajate palkadele tuli
otsekohe lisandusena juurde hoolekande
seaduse teostamisega seotud kulud. Õpe-
tajate palkade suurem tõus hoiti ära kooli-
võrgu kokkutõmbamisega maal.

Et riigi 1926/27 a. eelarvesse endiselt
riigi toetusena maavalitsustele ainult 113
milj. senti võeti, algas 1926 a. algul kohe
toetussumma suurendamise nõudmine,
milleks Liidu nõukogu poolt moodustatud
delegatsioon ja juhatus Riigivanema, vas-
tavate ministrite ja Riigikogu eelarve ko-
misjonis asja selgitamas käis. Tagajärjeks
osutus Riigikogu otsus: dotatsioon Hari-
dusministeeriumi eelarvesse Rahaminis-
teeriumi eelarvest ülekanda ja ta määrata
õpetajate palkadeks. Selle otsuse tagajär-
jel makseti maavalitsuse palkade osa ter-
ves suuruses välja kuni 1927 a. jaanuari
kuuni, millal krediit lõppes ja täiendava

krediidi nõudmine Liidu poolt algas ja läbi viidi.

Vallavalitsustele end. viinatsekkide mak-su asemel nõutas Liidu juhatus eritoetust viinamüügi summadest, mis ka riigi eelarvesse võeti, kuid summade jaotamiseni tuli Liidul enam kui kord seisukorda selgitada, olemata andmete nõudmised tagasi tõrjuda ja summade jaotamise põhimõtted ära näidata.

Et maksuseaduse eelnõu, mille Liit 1926 a. esitas, asjata käiku ootas, tuli maavalitsustel 1927 a. endiselt dotatsiooni abil oma kulusid katta algkoolide alal. Et riigi 1926/27 a. eelarvesse 1922 a. summa 113 milj. senti võetud oli ja õpetajate palgad krediitide puudusel selle tagajärjel 1927 a. algul maksmata jäid, tuli Liidul juba aasta algul lisadotatsiooni nõutama hakata jaanuari, veebr. ja märtsi kuu palgakadeks. Küsimus lahendati lisakrediidi abil. Vaevalt oli see sündinud, kui 1927 a. aprilli kuust avati krediit dotatsiooni arvel 10—20% tarvisminevast summast vähem, sest rahaminister oli, aluseks võttes uut palgaseaduse eelnõu, terve palga asemel 80% väljamaksmiseks korralduse teinud, mille tagajärjel õpetajatel osa palka saamata jäi. Rida märgukirje ja aruan-deid maavalitsuste rahalise seisukorra kohta ning deputatsioonid riigivanema ja ministrite juurde andsid tagajärke alles aasta lõpul, mil uus haridusminister vastavad sammud astus lisadotatsiooni saamiseks ja õpetajate palkade väljamaksmiseks.

1928 a. tuli sissetulekuid nõutada niihästi valla- ja maavalitsustele. Kui piiritusmaksu väljamaksmine 1928 a. algul viibis, palus Liit Riigikassat selle välja-saatmist korraldada. 1928/29 a. summadega oli lugu täbaram. Summe üldse selleks eelarvesse ei võetud. Liit palus summat lisaeelarvesse Nr. 1 võtta. Seda tehti. Kui peale lisaeelarve kinnitamist raha saamine veel viibis, palus Liit jälle asja kiirustada, ja 12. jaan. 1929 a. tehti korraldus raha valdadele väljasaata.

Maavalitsustele tuli õpetajate palgakadeks vajaminevat summat nõutada, sest ka selleks ei olnud toetussumme eelarvesse võetud. Mitmekordsete delegatsioonide ja märgukirjade järele esitas Liit selle summa saamiseks eelkrediidi seaduse eelnõu ja küsimus lahendati.

Et peale nende kahe kindla summa nõutamise vajaduse omavalitsuste seisukord

üldse raske on, seaduse eelnõud tugevat tendentsi näitasid veel nende vähendamiseks, tuli seisukorda Vabariigi Valitsusele selgitada, mida Liit, viimati ühes Linnade Liiduga, mõlemile Vabariigi Valitsuse juhile ja ministritele tegi, palvega, et seaduse eelnõud omavalitsuste tulude vähendamise asemel neid suurendaks.

Omavalitsuste maade küsimus.

Peale sissetulekute küsimuse võib eriti nimetada maade korralduse küsimust teise suure küsimusena, mis Liidul 1924 a. alates senini päevakorral olnud ja mis vallaomaval. eluline küsimus oli.

Valdade nimele kreposteerimata end, mõisade poolt antud maad ja nende peal olevad valdade poolt ehitatud hooned tunnistati maaseadusega riigi omaks ning nende pealt nõuti 1923 a. Põllutööministeeriumi korraldusega valdadelt renti. Selle otse õigusetaks peetud korralduse muutmiseks algas Liit visa võitlust, et valdadele nende omaks tunnistataks nende maad ja hooned. Selleks saadeti märgukirje, nõutati lubadusi renti mitte nõuda kuni küsimuse lahendamiseni, koostati seaduse eelnõusse täiendus, mis Riigikogu poolt vastuvõeti, mille järele mõisnikkudele valla- ja koolimaade eest tasu ei saa määrata, algasid uued käigid uute ministrite juurde, kuid küsimuse lahendas alles tänavune omavalitsuste maade korralduseadus, kuigi mitte kaugeltki selles ulatuses, kui Liit oli nõudnud. Siiski suutis Liit selle seaduse eelnõus omavalitsuste kasuks suure tähtsusega muudatusi teha tulevikku jaoks, et nüüd antavad maad jälle kergesti ära ei läheks, samuti ka seaduse elluviimise määruses ja selle täitmise tähtajas soodustusi nõutada neile, kes määrust õieti ei tõlgitsenud.

Kuigi kõneall olevate maade asjus Liidul korda ei läinud kõike soovivat ära teha, kuigi Liidu sammud, popsiseaduse alt vallamaid päästa, suuri tagajärgi ei annud, ja esitatud popsiseaduse muutmise seaduse eelnõu küsimust ainult osaliselt pehmendas, kuigi seaduse eelnõud maavalitsustele end. kihelkonna koolide maade tagasiandmise üle käiku ei saanud, seega maade asjus nii häid tagajärgi ei saavutanud kui rahalistes asjades, siis ometi tohib Liidu järeljätmata võitlust vallamaade eest tunnistada üheks ilusamaks tööks võitlusväljal omaval. huvide eest.

Omavalitsuste korraldusküsimused.

Olulisemaks küsimuseks omavalitsuste elus on alus, millele omavalitsused tugenevad. Olemasoleva aluse puuduste peale tähelepanu juhtimine ja parandusettepaneku tegemine on seega tõsisemaks küsimuseks riiklises korralduses. Ja see küsimus on Liidul tõsiseks lahendusaineks olnud juba 1922 a., mil esimest korda Liidu nõukogus nende omavalitsuste konstruktsiooni puuduste peale tähelepanu juhiti, millest lõpuks väljakasvanud on praegune vaen maavalitsuste vastu, sest tema, Liidu, poolt Linnade Liiduga ühiselt korraldatud kongresside nõuded parandusi maaomaval. korralduses ettevõtta, pole kahjuks teostajaid leidnud. Ühel ajal maaomavalitsuste korraldusküsimustega on päevakorral olnud ka vallaomaval. korraldusküsimused ning alevite seisukord.

Valdade seaduse eelnõud on kolm korda päevakorral olnud ja Liidus põhjaliku arvestuse osaliseks saanud. Kaks esimest eelnõu on kõlbmataks tunnistatud ja need ei ole ka käiku saanud. Viimane, 1930 a. eelnõu, leiti eelmistest parem olevat, kuid mõned osad siiski vastuvõtmatud, mispärast tehti selle eelnõu parandamiseks rida parandusi. See eelnõu ootab, nähtavasti, maaomavalitsuste korraldamise seaduse eelnõu järele. Viimase seaduse jaoks võtsid niihästi 1924 ja 1927 a. peetud omavalitsustegelaste kongressid põhimõttelisi seisuseisukohte vastu, nagu ka 1924 a. kongress alevivalitsuste kohta seda tegi, kuna E. M. Liidu nõukogu on üksiküsimusi aastate jooksul põhjalikult kaalunud ja 19. sept. s. a. võttis põhilauseid maaomaval. kui II. astme omaval. reorganiseerimise kohta vastu. Nende põhilause seaduse vormi valamine on päevaküsimus.

Peale seaduste kohta seisukoha võtmise ja paranduste tegemise ning põhilause teostamise töötas Liit vallavolikogude töökorraldamiseks vallavolikogude kodukorra välja, mis Kohtu- ja Siseministri poolt maksuma pandi.

Omavalitsuste töökorraldamine ja ühtlustamine.

Kui vallavalitsustel olid veneajast pärandada töökord ja vastavad vormid, teutsesid maaomavalitsused oma inimeste parema arusaamise järele, ilma et ükski juhtnõör oleks seda tegevust korraldanud. Valdade ülesanded muutusid iseseisvuse

saamise ajast ka tuntavalt, mispärast veneaegsed instruksioonid küllaldased ei olnud, seda enam, et ka valdadesse oli palju uut tööjõudu ametisse astunud. Töökorraldamine ja ühtlustamine maa- ja vallavalitsustes sai selle tagajärjel väga tähtsaks ülesandeks Liidule. Ja juba esimestel koosolekutel tuli Liidu juhatusel ühtlustada vallavalitsuste mõningaid raamatuid, kviitungide vorme ja aruannete nomenklatuuri. Vallavalitsuste raamatupidamise põhjalik reform on kaua päevakorral seisnud, küsimust on kaalutud, Liidu ülesandel kavasid ja seletusi väljatöötatud A. Pärjeli ja H. Aviksoni poolt, viimase omad trükitud ja osa valdades tarvitamisel. Sellel alal ei ole tööd veel lõppenud, kuna maksivad viisid suurte raskustega seotud, Soome lihtsamad eeskujud, samuti alevite raamatupid. uued lühemad kavad põhjalikke uuendusi ennustada käsevad.

Maavalitsuste raamatupidamise ühtlustamiseks on m. v. raamatupidajad Liidu poolt korraldatud nõupidamistel tarviliku töö ärateinud, kuna uued päevakorrade tõusnud küsimused on lahendatud järgmistel nõupidamistel. Suuremad ja üldtähtsusega küsimused sellelt alalt on m. v. majandusosak. juhatajate koosolekul ja Liidu juhatuses ja nõukogus seisukohavõtmiseks päevakorral olnud, nagu eelarvete nomenklatuur, arvepidamise kodukord j. n. e. Teede asjasse puutuv arvepidamine on ühtlustatud vastavate asjatundjate ühisel koostööl Liidu algatusel ja otsustamisel.

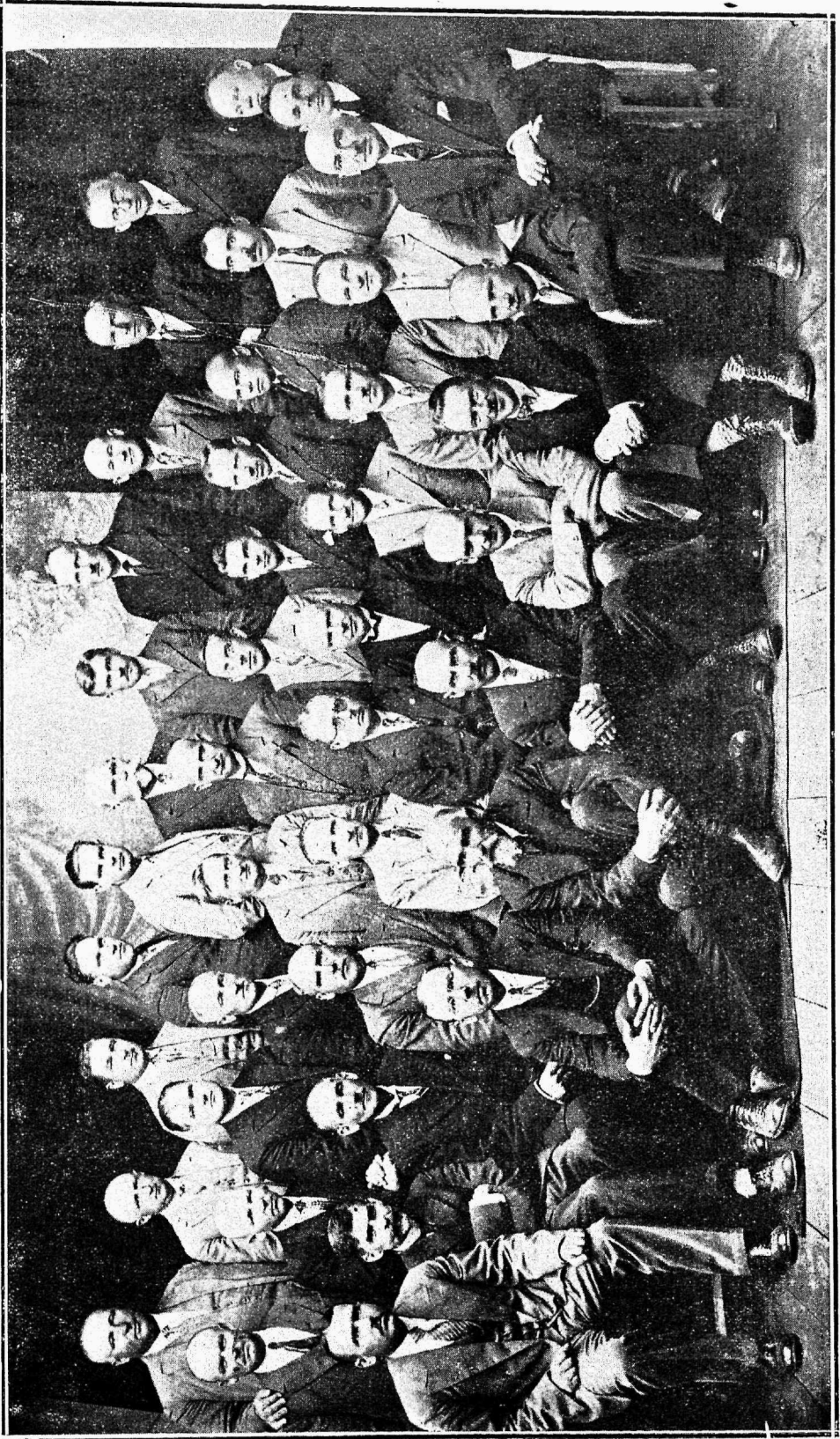
Alevite raamatupidamise korra ja eelarve nomenklatuuri kava kohta on samuti seisukoht võetud ja soovid esitatud, mida Ministerium lubas arvesse võtta.

Peale nende põhjapanevate küsimuste on Liit lahendanud rea siin üleslugemata üksikasju. Tema eestkostmisel on keskvalitsus loobunud paljudest maksmapandud otstarbetutest kuid valdadele suurt tööd andvatest nõudmistest.

Teised tühjatöö kavad on Liidu algatusel juba enne maksvusele pääsemist tagasivõetud.

Maavalitsuste asjaajamises pandi peale põhjalikku tööd vastavate komisjonide poolt 1. jaan. 1928 a. ühtlane kord Liidu nõukogu otsusega maksuma, kuna juba 1926 a. vastav komisjon Liidu juures töötas välja arhiivide kodukorra ja rakendusraamatute vormid, mis samuti Liidu nõukogu poolt heaks kiideti. Maakondade vappide kavandid on samuti Liidu välja-

Eesti Maaomavalitsuste Liidu III. nõukogu.

töötatud, nagu ka omavalitsuste ja nende asutuste pitserte kuju ja suurus. Liit andis välja perekonnaseisu kantselei margid. Vallaomaval. arveraamatute kinnitamise kord tehti lihtsamaks Liidu algatusel. Maa- ja vallavolikogude valimise korraga läbiviimiseks, mis sündis Liidu initsiatiivil, seadis Liit kokku vastavad blanketid.

Liidu peasekretäri poolt 1930 a. algatatud suuremad asjaajamise lihtsustamised Soome eeskujul on Kohtu- ja Siseministeriumi korraldusel katsetamisel mõnes maa- ja vallavalitsuses, kuna suurema hulga ettepanekute harutamine on, nähtavasti, katkestatud.

Paar aastat kestnud tööd valdade kroonikaraamatute kava koostamisel on veel pooleli.

Peale töö korraldamise, ühtlustamise ja lihtsustamise vastavate organite otsuste

põhjal on sellel alal suuremal arvul juhi-seid antud ja tähelpanu juhitud kirjutistega Liidu häälekandjas „Maaomavalitsuses“, kus näit. ilmus ka valla revisjoni komisjonile revideerimise kord. Korralikku ülesannete täitmist hõlbustab ka Liidu poolt väljaantud omavalitsustegelase kalender.

Kursused.

Surnud kavad, vormid ja blanketid aitavad vähe, kui puudub vastav elavjõud, kes neid oskab õieti tarvitada. Sellepärast tõusis peagi vajadus omavalitsustegelaste teadmisi täiendada, lõpuks ka uusi ametnikke ettevalmistada, kuna meil puuduvad vastavad omavalitsusametnikkude ettevalmistamise koolid.

Liidu poolt on korraldatud järgmised kursused:

Kursuste aeg	Kursuste nimetus	Kursuste koht	Osavõtjate arv	Juhataja
1924				
14. VII—2. VIII	Vallasekret. täiendusk.	Tallinn	81	H. Avikson
10.—31. VII	" "	Tartu	62	E. Õunapuu
1.—21. VIII	" "	"	80	"
1925				
3.—20. XI	Õigusteadlised kursused	"	52	H. Avikson
1926				
20. X—25. XI	Jaoskonna arstide täiend.	"	24	Prof. K. Konik
1927				
26.—29. IV	Vallasekretäride raamatup.	Tallinn	32	H. Avikson
10.—13. V	" "	Paide	19	"
17.—20. V	" "	Tartu	50	"
31. V—3. VI	" "	Rakvere	36	"
13.—16. VI	" "	Pärnu	46	"
18.—21. VI	" "	Viljandi	40	"
30. VIII—2 IX	" "	Haapsalu	33	"
27.—30. IX	" "	Petseri	15	"
2.—18. XI	Õigusteadlised kursused	Tartu	62	"
1. XI—1. XII	Jaoskonna arstide täiend.	"	26	Prof. K. Konik
1929				
5.—8. XI	Arhivaaride kursus	Viljandi	10	A. Siitam
1930				
14. I—8. XII	Omavalitsusametnikkude ettevalmistamise k.	Tallinn	52	H. Avikson
1.—30. XI	Jaosk. arstide täiend. k.	Tartu	19	Prof. K. Konik
Kokku 18 kursust, osavõtjaid			739	

Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuse liikmed 1921—1931 a.

O. Saarsööt
Liidu esimees 1921—22.

H. Lauri
Liidu esimees 1923—28 ja 1930—31 ja juh. l. 1929

R. Kuris
Liidu esimees 1929. ja juh. liige 1927—28.

H. Priimägi
Liidu aseesimees 1921—1923,

J. Sõnajalg.

Liidu aseesimees 1924—1928 ja juh. liige
1921—23 ja 1929—31.

A. Einseln

Liidu aseesimees 1929—31 ja juh. liige 1927—28.

O. Pärin.

Liidu aseesimees 1929 ja juh. liige 1927—28 ja
1930—1931.

P. Männik.

Liidu aseesimees 1930—31,

A. Eichenbaum

Liidu aseesimees 1930–31 ja juh. liige 1929.

H. Nurk

Liidu juh, liige 1921.

T. Laur

Liidu juh. liige 1921.

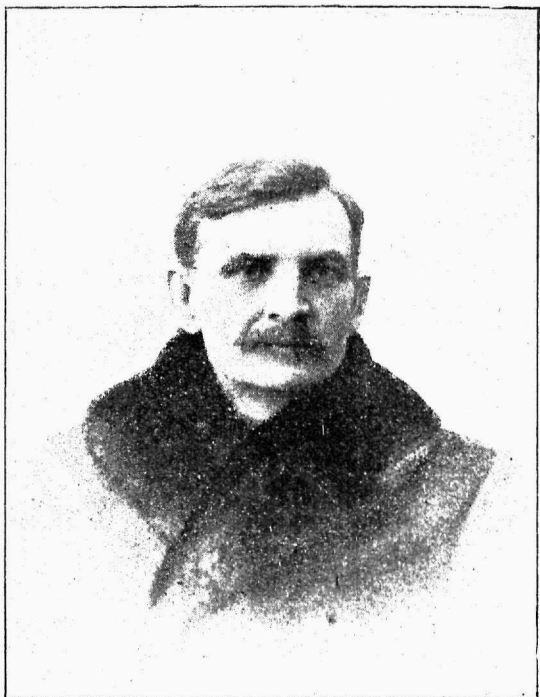

H. Avikson.

Liidu juh liige 1922–1923 ja sekretär 1924–1931.

M. Krusemann
Liidu juh. liige 1922—23.

P. Riives †.
Liidu juh. liige 1924.

A. Martinson
E. M. Liidu end. sekretär ja juhatuse liige.
1924—1926

E. Rosenberg.
Liidu juh. liige 1924—1926.

A. Saar
Liidu juh. liige 1925—26.

A. Adamberg
Liidu juh. liige 1929.

G. Püss
Liidu juh. liige 1929—31.

E. Mällo
Liidu juh. liige 1930—31.

Liidu nõukogu koosseisud.

Maakonna nimetus	I nõukogu 1921 — 1923 a.		II nõukogu 1924 — 1926 a.		III nõukogu 1927 — 1929 a.		IV nõukogu 1930 — 1932 a.	
	I aseesimees		II aseesimees		III aseesimees		IV aseesimees	
Harjumaalt	O. Suursööt	M. Krusemann	R. Kuris	J. Kuris	J. Gefria	P. Männik	J. Gefria	J. Männik
"	T. Laur	A. Martinson	J. Johanson	J. Johanson	A. Kurbis	J. Depmann	J. Palm	J. Depmann
Järvamaalt	J. Sõnajalg	J. Sõnajalg	V. Krabi	V. Krabi	J. Kents	J. Sõnajalg	A. Suurkivi	J. Sõnajalg
"	J. Söödor	J. Söödor	J. Riias	J. Riias	M. Männik	J. Vessart	K. Maardo	K. Maardo
Läänemaalt	A. Saar	A. Saar	A. Heide	A. Saar	A. Einseln	A. Kasterbuch	A. Einseln	A. Einseln
"	L. Davidof	D. Beresin	F. Trahv	A. Aren	—	J. Nurk	M. Mill	M. Mill
Peiserimaalt	D. Beresin	D. Beresin	A. Mäeloog	F. Trahv	N. Rammula	F. Trahv	J. Liivik	F. Trahv
"	—	N. Raag	A. Mäeloog	A. Mäeloog	J. Saaremägi	A. Mäeloog	V. Mikolahin	V. Mikolahin
Pärnumaalt	J. Markson	J. Markson	J. Markson	J. Markson	A. Adamborg	J. Markson	A. Röömusaar	A. Röömusaar
"	M. Raud	J. Matvei	A. Lusik	A. Lusik	N. Peterson	A. Lusik	J. Nugis	J. Nugis
"	K. Tamm	M. Nepps	M. Nepps	M. Nepps	A. Sepp	M. Nepps	A. Rei	A. Rei
"	—	J. Häab	E. Kerves	E. Kerves	O. Liiv	B. Steinberg	M. Punn	M. Punn
Tartumaalt	P. Riives	J. Riives	O. Pärilin	O. Pärilin	N. Antik	O. Pärilin	L. Antik	L. Antik
"	H. Priimägi	H. Priimägi	E. Ounapuu	E. Ounapuu	G. Annok	E. Ounapuu	E. Laanberg	E. Laanberg
"	D. Uiga	D. Uiga	H. Miller	H. Miller	D. Zimask	D. Uiga	D. Zimask	D. Zimask
Vaigamaalt	A. Sild	A. Sild	J. Mõttus	J. Mõttus	D. Zimask	K. Ruus	A. Eichenbaum	A. Eichenbaum
Viljandimaalt	H. Lauri	H. Lauri	H. Lauri	H. Lauri	J. Ott	H. Lauri	E. Mällo	E. Mällo
"	A. Siitam	A. Siitam	N. Vatter	N. Vatter	O. Laarmann	N. Vatter	H. Rõom	H. Rõom
"	H. Nurk	H. Nurk	K. Pajos	K. Pajos	G. Püss	K. Pajos	G. Püss	G. Püss
Virumaalt	A. Toomel	H. Kiiver	E. Rosenber	E. Rosenber	R. Essenson	E. Rosenber	O. Seestränd	O. Seestränd
"	H. Avikson	H. Avikson	H. Kiiver	H. Kiiver	D. Kütits	H. Kiiver	J. Toomel	J. Toomel
Võrumaalt	A. Kohver	A. Kohver	A. Kohver	A. Kohver	A. Kirrop	A. Kohver	P. Leinbock	P. Leinbock
"	J. Anso	A. Vainola	A. Vainola	A. Vainola	J. Suursaar	A. Vainola	J. Suursaar	J. Suursaar

Liidu juhatuse koosseisud.

Raastad	Esimees	I aseesimees	II aseesimees	III aseesimees	Juhatusel liige	Juhatusel liige	Juhatusel liige	Juhatusel liige	Juhatusel liige
1921	O. Suursööt	H. Priimägi	—	—	H. Nurk	T. Laur	—	—	—
1922	"	"	—	—	H. Avikson	M. Kruseman	—	—	—
1923	H. Lauri	J. Sõnajalg	—	—	P. Riives	"	—	—	—
1924	"	"	—	—	E. Saar	E. Rosenber	—	—	—
1925	"	"	—	—	A. Einseln	"	—	—	—
1926	"	"	—	—	J. Sõnajalg	"	—	—	—
1927	"	"	—	—	"	"	—	—	—
1928	"	"	—	—	"	"	—	—	—
1929	R. Kuris	O. Pärilin	—	—	R. Kuris	"	O. Pärilin	O. Pärilin	—
1930	H. Lauri	A. Einseln	—	—	H. Lauri	A. Adamborg	"	A. Eichenbaum	G. Püss
1931	"	"	—	—	O. Pärilin	G. Püss	"	E. Mällo	—
			—	—	"	"	"	"	—

Peale nende kursuste on Liit toetanud ameliselts Saaremaa vallasekretäride täienduskursust, kuna Liit ise on toetust saanud kursuste korraldamiseks 1924 a. Siseministeriumilt ja jaosk. arstide kursuste korrald. Tervishoju Peavalitsuselt ning omavalitsusasutuste ametnikkude ettevalmist. kursustele Hariduse- ja sotsiaalministeriumilt. Viimased kursused olid esimesed sellelaadilised oma pikkuse ja eeskava täiuse poolest. Kursustel oli 32 lektori. Kursuste lõpetajatest sooritasid 27 vallasekretäri kutse eksami.

Liidu häälekandja „Maaomavalitsus“.

Kursused ei ole küllalt paenduv abinõu kiireiseloosuliste ja päevaküsimustega seotud teadmiste saamiseks. Nende teadmiste pakkumise võimaldamine trükiteel oli üheks põhjuseks Liidu häälekandja elukutsumise küsimuse otsustamisel. Seda ülesannet on ta püüdnud täita mitmesuguste artiklite avaldamisega omavalitsuste tegeliku töö alalt ja välismaade omavalitsuste tegevusest, Riigikohtu seletuste toomisega ja toimetusele saadetud küsimuste peale vastamisega. Teiseks ja suuremaks ülesandeks oli häälekandjal Liidu häält viia nende kätte, kes seda kuulma peaksid. Eespool toodud olukordade kirjeldusest selgub juba, et vaated omavalit. töö, selle abinõude ja õiguste peale väga omapärased olid ringkondes, kellest omavalitsuste suhtes nii palju olenes. Neile seisukorda selgitada, neile omavalitsuste elu ja nõuete tundjate vaateid ja tõsist olukorda tutvustada, nende tehtud tööd arvustada, neile Liidu häält teatavaks teha, — see oli suurem häälekandja ülesanne, mis pärast „Maaomavalitsus“ on selleks otstarbeks palju juhtkirje, ametliste andmete põhjal ülevaateid omavalitsuste töö kohta ja Liidu tegevuse kirjeldusi tehtud otsustega toonud. Viimased ja omavalit. tegevuse kirjeldused tahtsid omavalitsuste ja Liidu vahelist kontakti hõlbustada, kuna „Maaomavalitsuses“ toodud omavalitsustegelaste eluloo kirjeldused püüavad tutvussidemeid luua suures omavalitsustegelaste peres.

Nende ülesannete teenistuses seisab Liidu häälekandja, 20. novembrist 1923 a., seega täpselt kaks aastat Liidust noorem. Ühel ajal Liidu 10. aasta juubeliga seisab „Maaomavalitsus“ seega 8. ja 9. tegevusaasta vahetusel. Oma ilmumise algul, 1923 ja 1924 a., ilmus „Maaomavalitsus“

üks kord kuus. Selle ilmumise tiheduse juures ei saanud ajakiri toimetaja arusaamise järele oma ülesandeid küllalt edukalt täita, mis pärast viimase ettepanekul 1925 a. algust alates Liit teda 20 korda aastas väljaannab. Et ka selle ilmumise tiheduse juures ajakiri kõike tarvilikku äramahutada ei suuda, tõendavad sagedased üle normaal suuruse ilmuvad numbrid.

Ajakirja kolm esimest numbrit ilmusid selleaegse Liidu sekretäri A. Martinsoni toimetusel, kõik järgmised numbrid ja aastakäigud senini H. Aviksoni toimetusel.

Muu kirjastus.

Peale kaheksa aastakäigu „Maaomavalitsust“, mis moodustab suurema kogu meie omavalitsuse kirjanduses, on Liidu kirjastusel ilmunud:

1) Esimene Eesti omavalitsustegelaste kongress 24.—26. okt. 1924 a. — toimetaja H. Avikson,

2) Eesti ravitsus- ja suvituskohad (eesti-, saksa- ja venekeeles) — toimetaja H. Avikson (trükk lõpul),

3) Vallavolikogude ja maavolikogude valimisseadus (trükk otsas),

4) Vallaomavalitsuste ameerikaviisiline raamatupidamine — H. Avikson,

5) Vallaomavalitsuste ameerikaviisilise raamatupidamise revideerimise kava — H. Avikson.

6) Omavalitsustegelase kalender 1929 — toim. H. Avikson,

7) Omavalitsustegelase kalender 1930 — toim. H. Avikson,

8) Vallavolikogude kodukord,

9) Meie maaomavalitsuse ümberkorraldamise sihid — E. Maddison, J. Jans, A. Kohver ja H. Raid,

10) Finantsteadus — O. Suursööt,

11) Sundnormide kogu maaomavalitsuste kohta, 38 vihku — toimetajad E. Maddison ja J. Kaiv.

Kirjastamist ootab meie maaomavalitsuste ajalugu, mille esimese osa käsikiri pooleli ja vallaametnikkude käsiraamat, mille koostamine lükkati edasi uue vallaomavalitsuse seaduse ootel.

Omavalitsustesse ja rahvamajandusse puutuvad küsimused.

Peale seaduste ja määruste eelnõude arvustamise, peale seaduse eelnõude otsekohese algatamise ja peale maavalitsuste korralduse ning tegevuse ühtlustamise,

A. Hiidenhelmo
Soome Maakogukondade
Liidu esimees.

S. Bengtsson
Rootsi Valdade Liidu
esimees.

J. Zander
Rootsi Valdade Liidu
direktor.

Soome Maakogukondade Liidu uõunik
J. Toiviainen ja Liidu sekretär
K. Vedenoja.

Esimene paremalt: Taani Maaomaval. Liidu esimees **G. Jensen**, viies: E. Maaomaval. Liidu esimees
H. Lauri ja viimane: Soome Maakogukondade Liidu esimees **A. Hiidenhelmo.**

omavalitsuste sissetulekute nõutamise ja varanduste alalhoidmise küsimuste on Liidu nõukogus ja juhatuses päevakorral olnud rida väga mitmesugustelt aladelt küsimusi, mis nii ehk teisti seotud omavalitsuste tegevusega ehk sellega kuidagi kokupuutumises. Nende küsimuste kohta on referaadid ära kuulatud, seisukohad võetud ja need märgukirjadega vastavatele asutustele teatavaks tehtud kas seaduste algatamiseks ehk vastavate korralduste tegemiseks.

See Liidu tegevuse ala pärrib suure osa Liidu tegevusest omale. Kui laiaulatusline see tegevus on olnud, selle kohta annaks parema ülevaate kõigi nende küsimuste ülesloetlemine äramärgimisega, millised tagajärjed neil on olnud, kuid 76 eriküsimuse käsitlemine viiks käesoleva ülevaate pikemaks kui see siinkohal kohane.

Muu tegevus.

Kõike 10 aasta jooksul tehtut kokkuvõtlikus tegevusülevaates äramärgida on võimata. Seni puudutamata tegevusest peab veel nimetama:

Liit on maaomavalitsusi esitanud kõigil suurstundmustel ja tähtpäevadel, nagu seda olid välisriikide riigipeade külaskäigud ning meie oma täht- ja suurspäevad.

Pidades kontakti Eesti Linnade Liiduga eriti liitude vahelise komitee kaudu, korraldasid liidud ühiselt 24.—26. okt. 1924 ja 10.—11. nov. 1928 a. omavalitsuste laste kongressid kõigi omaval. osavõtu õigusega suuremate küsimuste lahendamiseks. Esimesel kongressil oli 170 osavõtjat, teisel 268.

Tutvussidemed välismaade omavalitsustega.

Maaomavalitsuste liitude vahelise sõprusside loomise au kuulub Soomele. Soome Maakogukondade Liidu kutset võtsid Eesti Maaomaval. Liidu esitajad esimest korda osa 1927 a. Soome Maakogukondade II. päevast. Eesti omavalitsustegelaste II. kongressist võtsid E. M. Liidu kutset Soome Maakoguk. Liidu esindajad osa. 1930 a. külastasid E. M. Liidu esindajad teistkorda Soomet, viibides Soome Maakoguk. III. päeval. Rootsi Landstingide (maakondade) Liiduga astus E. M. Liit oma esindaja J. Jansi kaudu 1928 a. ühendusse, kuna Rootsi Landskommuner-

nas (maaomavalitsuste) Liitu külastasid E. M. Liidu esindajad 1930 a. Liidu 10. a. juubeli päeva puhul. Viimase sõidu puhul sõlmiti esimesi tutvussidemeid Rootsis viibiva Daani Maaomavl. Liidu esindajaga.

Enne viimast külaskäiku algatas koostööd E. M. Liiduga kirjade ja andmete vahetuse teel Läti Maakondade Omavalitsuste Liit, kuna Poola Liiduga algas kirjavahetusline vahekord Poola presidendi Eestis viibimise puhul E. M. Liidu algatusel. Viie riigi omavalitsuste vahelisele koostööle on seega alus pandud. Kõige kasulikum on Eestile olnud tutvus Soome Liiduga, kes lahkesti võimaldas E. M. Liidu peasekretärile H. Aviksonile 1930 a. põhjalikuma tutvunemise Soome omavalitsuste asjaajamise ja raamatupidamise korraga, millest meil palju head õppida on.

P. Klinklaw

Läti Maakondade Omavalitsuste
Liidu direktor.

Liidu rahaline läbikäik.

Aasta	Eelarve kogu summad		A r u a n d e			
			sissetulek		väljaminek	
1921	—	—	—	—	—	—
1922	2.000	—	1.452	19	403	58
1923	2 500	—	3.629	31	3.644	04
1924	8.190	93	11.439	76	8.401	93
1925	12.708	30	10.454	17	13.049	01
1926	16.450	—	14.730	89	11.245	81
1927	20.500	—	15.398	36	13.451	95
1928	18.900	—	12.965	27	12.382	34
1929	20 680	—	13.246	68	12.414	59
1930	26.730	—	19.148	12	19.864	05
1931	20.780	—	—	—	—	—

Revisjoni komisjoni koosseisud.

Aastad	Esimees	Sekretär	Liige	Liige
1921	—	—	—	—
1922	A. Kohver	A. Toomel	L. Davidoff	—
1923	—	—	—	—
1924	A. Saar	H. Kiiver	A. Väinola	—
1925	—	—	—	—
1926	—	J. Märkson	—	—
1927	—	—	—	—
1928	A. Väinola	—	J. Aljas	—
1929	—	—	—	—
1930	F. Trahv	B. Steinberg	J. Suursaar	—
1931	A. Kohver	F. Trahv	A. Rõõmussaar	A. Rei

Koosolekud.

Aastad	Nõukogu		Juhatuse		Revisjoni komisjoni koosolekuid
	koosolekuid	otsuseid	koosolekuid	otsuseid	
1921	1	14	4	11	—
1922	3	32	4	40	—
1923	2	17	11	47	1
1924	3	35	20	181	1
1925	3	37	14	139	2
1926	3	36	11	119	1
1927	3	29	12	126	1
1928	3	34	12	119	2
1929	3	30	12	126	1
1930	3	22	12	104	1
1931	3	14	8	85	1

Väljavõtteid E. M. Liidu varandus-
lisest seisust.

Aastad	Varandusline seis		Võlgadeta varandus	
1924	4.813	02	4.527	29
1925	5.559	84	5.195	63
1926	10.294	55	8.247	15
1927	13.125	—	11.342	78
1928	14.186	68	13.747	94
1929	18.559	74	15.662	20
1930	20.834	49	19.617	47

Liidu esindajad.

Liidul olid alalised esindajad järgmistes asutustes:

- 1) Riigi Statistika Keskbüroo nõukogus,
- 2) Tariifi nõukogus,

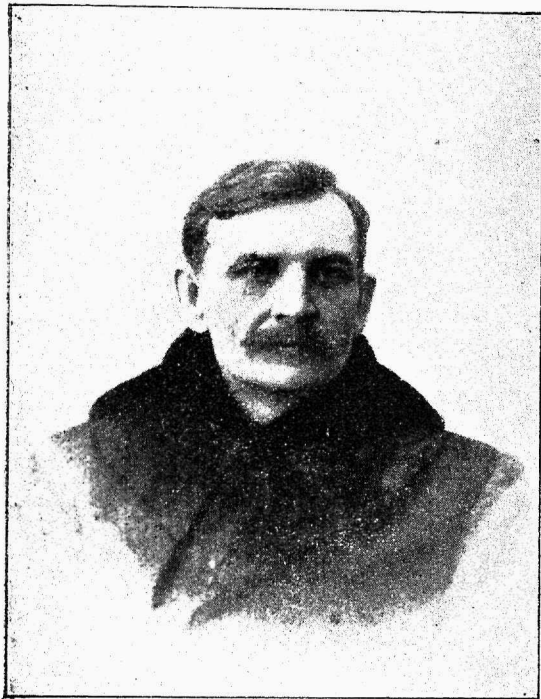
- 3) Sanatoorium „Kloostrimetsa“ hoolekogus,
- 4) Vabadussõja mälestamise komitees,
- 5) Riigi arhiivi nõukogus,
- 6) Rahvusvahelise vastastiku tutvustamise Eesti komitees,
- 7) Riiklises hoolekande nõukogus,
- 8) Vabadussõja mälestamise komitees,
- 9) Omavalitsuste Liitude vahelises komitees,
- 10) Põllumajanduslise üleskirjutamise komitees,
- 11) Eesti Nädala korraldamise komitees,
- 12) Dr. Fäehlmanni mälestuse jäädvustamise komitees,
- 13) Riiklises tervishoiu nõukogus,
- 14) Rahvusvahelise administratiiv-teaduste levitamise Eesti sektsioonis,
- 15) Tööpuuduse vastu võitlemise komitees,

- 16) Sotsiaaltöö komitees,
- 17) Sihtasutises „Turismi Keskkorraldus Eestis“,
- 18) Hoolekande seaduse muutmise komisjonis,
- 19) Riigi majandusnõukogus,

- 20) Suvituskohtade ja supel- ning ter- visparandus asutiste keskkorralduse juhatuses.
- Peale selle võtsid Liidu esindajad osa veel paljudest nõupidamistest ja komisjonidest.

H. A. + H. T.

Keda ei ole enam.

P. Riives †.

Tegusid meeldetuletades tuleb meeldetuletada ka tegijaid. Viimasteta tegusid olla ei saa.

Kui meie, Liidu asutajad ja tema tegevuse saatjad, võime nii ehk teisiti omavalhel mälestusi uuendada ja jagada, siis oli kaks Liidu asutajat ja juhatuse liiget, kellele toimetused ei saanud üleskutset saata juubelinumbris kirjutamiseks: neid ei ole enam. Nemad on oma töö lõpetanud Liidus ja rahva kasuks. Nende mõlema töö väärib aga esijoonel meeldetuletamist Liidu juubeli puhul.

Mõlemad kasulikud töömehed Liidule, kuigi iseloomult täiesti lahkuminevad.

Tartu Maavalitsuse esimees ja omaaeg-

T. Laur †.

ne Liidu nõukogu ja juhatuse liige Peeter Riives kuulus Liidu kõige sõnakamate ja julgemate eestvõitlejate hulka. Ei mäleta temalt küll ühtki referaati, kuid kui ta sõna võttis, siis oli öeldud midagi kindlat, uskumapanevat. Taganemist, järeleandmist tema poolt ei olnud. Loodud väejuht. Ajal, kus põhjalikuks tegutsemiseks veel võimalus Liidus puudus, oli P. Riivese väljaastumisel Liidu töö tulemuste kohta tuntav mõju. Liidu juhatuse liikmena variseski ta lühikese haiguse järele 12. märtsil 1925 a. hauda.

Otse vastandina P. Riivesile oli Tiido Laur, Liidu esimene sekretär ja nõukogu

liige, selleaegne Harju Maavalitsuse sekretär. Töötas vaikselt paberite kallal, võttis oma tööd tõsiselt, esines küll ka Liidu nõukogu koosolekul referaadiga, kuid mitte võitluse mehena, vaid maavalitsuste sisetöö korra asjas ettepanekute tegijana. Läbi ja läbi heasüdamline inimene, muhelev naeratus näol, valmis kaasatöötaja.

ma igale heale asjale, eriti aga arhiivide alal, kuid lahkus pea Liidu juhatusest enese algatusel. Suri pikema haiguse tagajärjel 1930 a.

Au lahkunuile!

Nende nimed jäävad Liidu ajalukku.

H. A.

Kaasjuubilarid.

J. Sõnajalg.

A. Kohver.

Kümme aastat ei ole pikk aeg ka inimelus, kuid need aastad võivad teha imet. Nad paigutavad inimesi siia ja sinna, uutele kohtadele, uutele asukohtadele. Üksikud on, kes püsivad. Eriti on arusaadav inimeste vahetus omavalitsustes valitavatel kohtadel.

Et maavalitsused ainult valitavaid ametnikke saavad Liitu saata ja Liidu asutamisest ainult maavalitsuste esitajad osavõtsid, siis seda väiksem saab Liidul kaasjuubilaride arv olla. Kuid neid siiski on. Neist

29-st mehest, kes 1921 a. Liidu asutamise otsustamisest osavõtsid ja kes 10 aasta eest 20. nov. 1921 a. Liidu esimese nõukogu koosseisu kuulusid, on 4 veel Liiduga nii ehk teisiti seotud ja võivad Liidule kaasjuubilarideks olla.

Esimesel kohal tuleb nimetada kaasjuubilaridest Jakob Sõ n a j a l g a, Järva Maavalitsuse esimeest, kes ainukesena kõik kümme aastat on kuulunud Liidu juhatuse liigete hulka, olles mõned aastad ka Liidu aseesimeheks. Ühtlasi on ta kõik see aeg

kuulunud ka Liidu nõukokku. Samuti kümme aastat Liidu nõukogu liikmena on tegutsenud Võru Maavalitsuse esimees August Kohver, olles aastaid sellest ajast

Jüri Markson kümme aasta jooksul. Kümme aastat Liidus on töötanud ka Heinrich Avikson, algul nõukogu ja juhatuse liikmena, pärast 1924 a. alates, Liidu

H. Avikson.

J. Markson.

ka Liidu revisjonikomisjoni liige ning võttes aktiivselt Liidu tegevusest osa. Neil samadel aladel, võrdselt A. Kohveriga, on tegutsenud Pärnu Maavalitsuse esimees

sekretärina ja „Maaomavalitsuse“ toimetajana ning lõpuks Liidu peasekretärina toimetaja ülesannete kõrval.

E. Maaomaval. Liidu ja omavalitsuste tegevus.

E. Maaomavalitsuste Liidu juhatuse koosolek

27. okt. 1931 a. Tallinnas, Liidu büroo ruumes.

Koos oli 6 juhatuse liiget. Päevakorras tähtsamate küsimustena:

1. Juubeli küsimus.

Liidu juhatuse arvesse võttes asjaolu, et pidukõne pidajal prof. J. Uluotsal 20. nov. s. a. ei ole võimalik Tallinnas viibida, otsustab Liidu 10 a. juubelipäeva ära pidada

üks päev varem, s. o. neljapäeval, 19. nov. s. a. Tallinnas.

a) Juubeli nõukogu koosolek ja selle päevakord.

Jubeli nõukogu koosolek otsustatakse ära pidada Harju maavalitsuse ruumes algusega kell 10 homm. Päevakorda võetakse järgmised küsimused:

- 1) Koosoleku avamine ja juhatuse valimine,
- 2) Liidu eelarve nomenklatuur,
- 3) Põllutöoministeeriumi ettepanek liihindade reguleerimise asjus,

- 4) Loomaarstlise abi korraldamine,
 - 5) Omavalitsuste 1932/33 a. eelarve koostamise võimalused kulude kokkuhoiu seisukohalt,
 - 6) Päevakorda tõusvad küsimused.
- Referentideks palutakse K. R. Ruus, O. Pärilin ja P. Männik.

b) Juubeli aktus ja selle päevakord.

Juubeli pidulik aktus otsustatakse ära pidada Estonia valges saalis algusega kell 4 p. l. Aktuse kava seatakse kokku järgmiselt:

- 1) Avasõna — Liidu esimehelt H. Laurilt,
- 2) Aktuse pidulik kõne — prof. J. Uluots,
- 3) Liidu 10 a. tegevuse aruanne — H. Avikson,
- 4) Tervitused,
- 5) Lõppsõna — A. Eichenbaum, Liidu juhatus aseesimees.

2. Sundnormide kogu lõpulik hind.

Liidu juhatus otsustab sundnormide kogu lõpulikuks hinnaks määrata nahkköites 25 krooni ja broshüüritud köites 23 krooni.

3. Audru vallavalitsuse palve

kohta Audru valla koolikohtade vallale alaljätmise asjus, Liidu juhatus arvesse

võttes seda, et neid palveid on varemgi Liidule saadetud ja Liit omalt poolt neid palveid Ministeriumi ees toetanud, otsustab uuesti palvet mitte esitada, vaid Põlütöoministeriumilt järele kuulata, kas vallal on nende koolikohtade omale nõudmiseks küllaldasi aluseid.

4. Valga maavalitsuse ettepaneku asjus,

et vallaametnikkude palkade vähendamise asi saaks Liidu nõukogusse viidud, Liidu juhatus arvesse võttes seda, et kõik maavalitsused omi seisukohti veel Liidule teatanud ei ole, otsustab ära oodata kõigi maavalitsuste seisukohad ja saata korduvad meeldetuletused neile maavalitsustele, kelledelt vastused veel puuduvad.

5. Põlütöoministeriumi ettepanek lihahindade reguleerimise asjus.

Liidu juhatus arvesse võttes seda, et see küsimus on laiaulatuslise tähtsusega, otsustab selle küsimuse võtta Liidu nõukogu päevakorda, kus selle küsimuse üle refererima saab O. Pärilin; ühtlasi paluda referenti, et ta oma referaadi põhimõtted selle küsimuse üle kannaks ette järgmisel Liidu juhatus koosolekul, mis peetakse ära enne juubeli nõukogu koosolekut.

Küsimused ja vastused.

Küsimus Nr. 45. Õpetaja korteri kohta.

1) Kui vallal koolimaja juures on korralikud õpetaja eluruumid (kolm tuba ja köök), kas õpetaja on kohustatud neid vallalt vastu võtma vallalt maksetava palga 10% asemel, või võib loobuda sellest ja nõuda 10% palgaosa rahas tasumist?

2) Kui õpetaja kooli ülevalpidajalt maksetava 10% palga asemel on korteri vastu võtnud, kas võib siis tema seda edasi üürida, kui tema ise korteris ei ela, vaid elab oma abikaasa juures talus?

T. vallavalitsus.

Vastus:

1) Küsimus on vaieldav, kuid oleks siiski õigem järeldada, et õpetaja ei või loobuda korterist ja nõuda 10% palgaosa tasumist rahas; kuigi avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse (RT 22 — 1928) § 29 seda otsekohe ei väljenda, kuid oleks raske mõelda, et korterandmise kohustusega ei käiks kaasa ka kooli ülalpidaja õigus nõuda, et õpetaja asuks elama korterisse.

2) Ühenduses küsimus 1-le antud vastusega peaks korteri edasiandmine olenema kooli ülalpidajalaost.